

**LAPSEN VAIKEAN TEMPERAMENTIN YHTEYS
VANHEMMUUSTYYLEIHIN:
VANHEMMAN PSYKKISEN HYVINVOINNIN MERKITYS
YHTEYTTÄ MUUNTAVANA JA VÄLITTÄVÄNÄ TEKIJÄNÄ**

**Johanna Laukkanen
Ulriika Ojansuu
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2011**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

LAUKKANEN, JOHANNA ja OJANSUU, ULRIIKA: Lapsen vaikean temperamentin yhteys vanhemmuustyyliin: vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin merkitys yhteyttä muuntavana ja välittävänä tekijänä

Pro gradu -tutkielma, 47 s., 2 liites.

Ohjaaja: professori PsT Kaisa Aunola

Psykologia

Toukokuu 2011

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lapsen vaikean temperamentin, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja vanhemmuustyylien välisiä yhteyksiä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena oli tutkia vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin muuntavia ja välittäviä vaikutuksia lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välillä. Tutkimus toteutettiin osana laajempaa Vanhemmat, opettajat ja lapsen oppiminen -tutkimushanketta. Tutkimus perustui poikkileikkausasetelmaan, ja siinä oli mukana 152 ensimmäistä luokkaa käyvää lasta sekä heidän vanhempansa (152 äitiä ja 118 isää). Lapsen vaikeaa temperamenttia tarkasteltiin lapsen negatiivisen emotionaalisuuden, tunnereaktioiden intensiivisyyden, estyneisyyden ja aktiivisuuden kautta, kun taas vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin mittareina käytettiin vanhemman masentuneisuutta ja itsetuntoa. Vanhemmuustyyliä tutkittiin dimensionaalisesti lämpimyyden, psykologisen kontrollin ja behavioraalisen kontrollin näkökulmista. Tilastollisina analyysimenetelminä käytettiin Pearsonin korrelaatiokerrointa, hierarkkista regressioanalyysiä ja bootstrapping-menetelmää.

Tulokset osoittivat, että lapsen vaikea temperamentti oli yhteydessä vanhemman vähäiseen lämpimyyteen, korkeaan psykologiseen ja behavioraaliseen kontrolloivuuteen sekä toisaalta vanhemman alentuneeseen hyvinvointiin. Vanhemman alentunut hyvinvointi oli edelleen yhteydessä vanhemman vähäiseen lämpimyyteen sekä äideillä korkeaan psykologiseen ja isillä matalaan behavioraaliseen kontrolloivuuteen. Muuntavia vaikutuksia tarkasteltaessa havaittiin, että etenkin isillä psyykkinen hyvinvointi toimi moderaattorina lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välillä: pääsääntöisesti vain vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ollessa matala lapsen vaikea temperamentti liittyi lapsen kehitykselle haitallisiin vanhemmuustyyliin. Äideillä psyykkisen hyvinvoinnin myös todettiin välittävän lapsen vaikean temperamentin ja äidin lämpimyyden välistä yhteyttä siten, että mitä korkeammaksi äiti raportoi lapsen aktiivisuuden, sitä matalampi oli hänen hyvinvointinsa, ja näin ollen sitä vähemmän hän osoitti lämpimyyttä.

Yhteenvedon voidaan todeta, että lapsen vaikea temperamentti ja vanhemmuustyyli ovat erityisen alttiita huonolle yhteensopivuudelle, mikä näkyy useimmiten silloin, kun vanhemman psyykkinen hyvinvointi on alhainen. Vanhemmuuden tukemisessa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseen sekä samanaikaisesti lisätä vanhemman tietoisuutta ja ymmärrystä lapsen temperamentista.

Avainsanat: vanhemmuustyyli, lapsen vaikea temperamentti, vanhemman psyykkinen hyvinvointi, masentuneisuus, itsetunto, moderaattorivaikutus, mediaattorivaikutus

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ
Department of Psychology

LAUKKANEN, JOHANNA and OJANSUU, ULRIIKA: Associations between child's difficult temperament and parenting styles: the moderating and mediating role of parent's psychological well-being

Master's thesis, 47 p., 2 appendices.

Supervisor: professor Ph.D. Kaisa Aunola

Psychology

May 2011

The goal of this study was to explore associations between child's difficult temperament, parent's psychological well-being and parenting styles. Of special interest was to examine the moderating and mediating role of parent's psychological well-being (depressiveness, self-esteem) in the relations between child's difficult temperament (negative emotionality, intensity of reaction, inhibition, activity level) and parenting styles (warmth, psychological control, behavioral control). This study is a part of VALO research project in which the development of children's academic performance and learning motivation was followed through the first year of school. The participants of this study were 152 first graders and their parents (152 mothers and 118 fathers). Parents provided ratings of their parenting styles, psychological well-being and child's temperament. Pearson's correlation, a series of hierarchical regression analyses and bootstrapping method were used for the statistical analyses of the data.

The results showed that child's difficult temperament was negatively related to parental warmth and positively related to parent's psychological and behavioral control. Furthermore, child's difficult temperament correlated with lower levels of parental psychological well-being. Additionally, low levels of psychological well-being were related to lower levels of parental warmth and increased use of maternal psychological control and paternal behavioral control. Moderating effects of psychological well-being were found especially for fathers: typically child's difficult temperament was associated with inadequate parenting styles only when parent's psychological well-being was lowered. On the other hand, mediating effects of psychological well-being were found only for mothers: the more active mother perceived her child, the lower was the level of her psychological well-being which in turn resulted in lower levels of maternal warmth.

In conclusion, the results indicate that child's difficult temperament and parenting styles are especially prone to incompatibility which usually occurs when parent's psychological well-being is insufficient. Therefore, promoting parent's psychological well-being as well as enhancing parent's knowledge and understanding of their child's temperament should be considered as key components in preventing dysfunctional parent-child interaction.

Keywords: parenting styles, child's difficult temperament, parent's psychological well-being, depressiveness, self-esteem, moderating effect, mediating effect

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. Vanhemmuustyyli.....	1
1.2. Lapsen temperamentti.....	3
1.3. Vanhemman psyykinen hyvinvointi	6
1.4. Lapsen vaikean temperamentin, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja vanhemmuustyylien väliset yhteydet.....	7
1.5. Tutkimuskysymykset.....	9
2. MENETELMÄT	10
2.1. Tutkittavat.....	10
2.2. Muuttujat ja mittarit.....	11
2.3. Analysointistrategia	13
3. TULOKSET	15
3.1. Korrelaatiotarkastelut	15
3.2. Hierarkkiset regressioanalyysit.....	17
3.2.1. Vanhemman lämpimyys.....	18
3.2.2. Vanhemman psykologinen kontrolli	21
3.2.3. Vanhemman behavioraalinen kontrolli	24
3.3. Mediaattorianalyysi	29
4. POHDINTA	31
4.1. Lapsen vaikean temperamentin, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja vanhemmuustyylien väliset yhteydet.....	31
4.2. Vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin merkitys lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välistä yhteyttä muuntavana ja välittävänä tekijänä.....	34
4.3. Tutkimuksen arviointia ja sen sovellettavuus käytäntöön.....	37
LÄHTEET	41
LIITE 1: Vanhemmuustyyli dimensioiden väliset korrelaatiot	
LIITE 2: Lapsen temperamenttipiirteiden väliset korrelaatiot	

1. JOHDANTO

Vanhemmuuden todetaan usein olevan ihmisen tärkein ja samalla vaativin tehtävä. Erityisen haastavaa se voi olla silloin, kun lapsella on synnynnäinen taipumus kielteiseen mielialaan, voimakkaaseen tunteiden ilmaisuun, varautuneisuuteen tai korkeaan aktiivisuuteen. Thomasin ja Chessin (1977) mukaan tällainen vaikea temperamentti asettaa erityisvaatimuksia kasvatukselle, mikä voi uhata vanhemman psyykkistä hyvinvointia ja täten myös lapsen kehitystä tukevaa vanhemmuutta. Lapsen piirteet tulee siis huomioida yhtenä vanhemmuutta muokkaavana tekijänä (Bell, 1968; Belsky, 1984). Vaikka lapsen vaikean temperamentin vaikutusta vanhemmuuteen on tutkittu suhteellisen laajasti, tutkimustulokset ovat osoittautuneet keskenään ristiriitaisiksi (Belsky & Jaffee, 2006; Putnam, Sanson, & Rothbart, 2002). Tulosten epä johdonmukaisuuden on ehdotettu johtuvan siitä, että lapsen temperamentin vaikutus vanhemmuuteen vaihtelee muista vanhemmuutta määrittävistä tekijöistä, kuten vanhemman psyykkisestä hyvinvoinnista, riippuen (Belsky & Jaffee, 2006; Putnam ym., 2002). Näiden kolmen tekijän keskinäisiä yhteyksiä ei kuitenkaan ole juuri tutkittu. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin merkitystä lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välisessä yhteydessä. Yhtäältä tarkastellaan sitä, muuntaako vanhemman psyykkinen hyvinvointi lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välistä yhteyttä eli onko lapsen vaikean temperamentin vaikutus vanhemmuustyyliin erilainen riippuen vanhemman psyykkisestä hyvinvoinnista. Toisaalta tutkitaan sitä, missä määrin vanhemman psyykkinen hyvinvointi toimii välittävänä tekijänä lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välillä.

1.1. Vanhemmuustyylit

Vanhemmuustyylin käsitteellä tarkoitetaan vanhemman suhteellisen pysyvää tapaa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja vanhemman asenteita lasta kohtaan (Aunola, 2005; Baumrind, 1971, 1989; Darling & Steinberg, 1993). Nämä asenteet muodostavat yleisen emotionaalisen ilmapiirin vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle (Darling &

Steinberg, 1993). Baumrindin (1989) mukaan vanhemmuustyylien tarkastelussa voidaan erottaa kaksi erillistä ulottuvuutta, lämpimyys ja kontrolloivuus, joista on käytetty myös käsitteitä vastaanottavaisuus ja vaativuus (Maccoby & Martin, 1983). *Kontrolloivuus* viittaa vanhemman valvontaan, ohjaamiseen ja lapselle asetettuihin vaatimuksiin ja odotuksiin. *Lämpimyys* puolestaan koostuu huolehtivuudesta, lämpimästä tunneilmapiiristä, kannustuksesta ja lapsen tarpeisiin vastaamisesta.

Kontrolloivuus ja lämpimyys ilmenevät eri tavoin Baumrindin (1971, 1989) erottelemassa autoritaarisessa, sallivassa ja auktoritatiivisessa vanhemmuustyyliä. *Autoritaarinen* vanhemmuus muodostuu korkeasta kontrolloivuudesta ja vähäisestä lämpimyydestä (Baumrind, 1989; Maccoby & Martin, 1983): vanhempi odottaa lapseltaan ehdotonta tottelevaisuutta, suosii voimakkaita rankaisumenetelmiä ja on emotionaalisesti etäinen.

Salliva vanhempi puolestaan karttaa kontrollin käyttöä ja pyrkii ilmaisemaan lämpöä ja hyväksyntää lasta kohtaan. Vanhempi yrittää olla enemmänkin lapsen mielihalujen tyydyttäjänä kuin vastuullinen lapsen käyttäytymisen muokkaaja (Baumrind, 1971, 1989). Maccoby ja Martin (1983) ovat tarkentaneet sallivan vanhemmuuden sisältöä erottamalla siinä kaksi alatyyppeä: *hemmotteleva* vanhempi on lämmin ja vastaanottavainen, mutta vaatii lapselta vähän, kun taas *laiminlyövä* vanhempi ei ole vastaanottavainen eikä vaativa.

Auktoritatiivisessa vanhemmuudessa korostuu vanhemman ja lapsen välisen suhteen lämpimyys ja vastavuoroisuus (Maccoby & Martin, 1983). Ristiriitatilanteissa auktoritatiivinen vanhempi käyttää lujaa kontrollia, mutta hän ei kuitenkaan aseta lapselle kohtuuttomia rajoituksia (Baumrind, 1971, 1989). Baumrind (1989) näkee auktoritatiivisen vanhemmuuden edustavan ihanteellista vanhempi-lapsi-suhdetta kaikissa lapsen kehitysvaiheissa. Auktoritatiivisella vanhemmuustyyllillä onkin todettu olevan myönteisiä vaikutuksia lapsen kehitykseen, kun taas autoritaarinen ja salliva vanhemmuustyyli näyttävät olevan pikemminkin riski lapsen kehitykselle (ks. esim. katsaukset Hart, Newell, & Olsen, 2003; Maccoby & Martin, 1983).

Pulkkisen (1994) mukaan sekä autoritaarinen että laiminlyövä ja hemmotteleva vanhemmuus ilmentävät aikuiskeskeisyyttä, kun taas auktoritatiivinen vanhemmuustyyli kuvastaa lapsilähtöistä kasvatusta. *Lapsilähtöisesti* toimiva vanhempi ottaa lapsen huomioon, keskustelee hänen kanssaan, kannustaa ja asettaa perusteltuja rajoja. *Aikuiskeskeisessä* kasvatusilmapiirissä vanhempi sitä vastoin toimii omista lähtökohdistaan käsin, ilmaisee vain

vähän kiinnostusta lapsen asioita kohtaan ja on epäjohdonmukainen ja kohtuuton rangaistuksissaan.

Baumrindin (1989), Maccoby ja Martinin (1983) sekä Pulkkisen (1994) luokittelut kuvastavat tylogista, kokonaisuuksia tarkastelevaa lähestymistapaa vanhemmuustyylilien tutkimuksessa. Tutkimuksen painopiste on kuitenkin siirtynyt yhä enemmän dimensionaaliseen lähestymistapaan, jossa kiinnostuksen kohteena on selvittää yksittäisten vanhemmuustyylilottuvuuksien, kuten lämpimyden ja kontrolloivuuden, merkityksiä (Aunola, 2005; Barber & Harmon, 2002). Nykyään kontrolloivuuden nähdään jakautuvan kahteen toisistaan riippumattomaan muotoon: psykologiseen ja behavioraaliseen kontrolliin (Barber, 1996, 2002). Barber ja Harmon (2002) määrittelevät *psykologisen kontrollin* vanhemman toimintana, joka on tungettelevaa ja manipuloi lapsen ajatuksia, tunteita ja kiintymyssuhdetta vanhempaan. Siinä missä *behavioraalisella kontrollilla* tähdätään lapsen käyttäytymisen säätelyyn, psykologisella kontrollilla pyritään vaikuttamaan lapsen sisäiseen, psykologiseen maailmaan. Tässä tutkimuksessa psykologista kontrollia tarkastellaan erityisesti lapsen syyllistämistä kuvaavana ulottuvuutena.

Psykologisen kontrollin on havaittu olevan yhteydessä muun muassa lasten ja nuorten ongelmakäyttäytymiseen (Barber, 1996; Barber, Olsen, & Shagle, 1994; Silk, Morris, Kanaya, & Steinberg, 2003), matalaan itsetuntoon (Bean, Bush, McKenry, & Wilson, 2003; Plunkett, Henry, Robinson, Behnke, & Falcon, 2007) ja alentuneeseen koulusuoriutumiseen (Aunola & Nurmi, 2004; Bean ym., 2003; ks. myös katsaus Barber & Harmon, 2002). Lämpimyyden ja behavioraalinen kontrolli puolestaan on liitetty lapsen suotuisaan kehitykseen ja hyvinvointiin (Aunola, 2005; Hart ym., 2003; Maccoby & Martin, 1983).

1.2. Lapsen temperamentti

Temperamentin käsitteestä ei ole selvää yksimielisyyttä (Goldsmith ym., 1987; Prior, 1992), ja tutkimuskirjallisuudessa sitä on lähestytty useasta eri näkökulmasta (ks. Buss & Plomin, 1975, 1984; Garcia Coll, Kagan, & Reznick, 1984; Goldsmith & Campos, 1982; Rothbart, Ahadi, & Evans, 2000; Thomas & Chess, 1977). Erityisesti tutkijat eroavat näkemyksissään siinä, mitkä

piirteet muodostavat temperamentin (Goldsmith ym., 1987). Näistä näkemyseroista huolimatta yleisesti painotetaan temperamentin synnynnäistä ja biologista perustaa (Buss & Plomin, 1984; Kagan, Snidman, Arcus, & Reznick, 1998; Rothbart & Bates, 2006) sekä sen suhteellista pysyvyyttä yli ajan (Buss & Plomin, 1984; Kagan ym., 1998; Rothbart & Bates, 2006; Thomas & Chess, 1977). Tässä tutkimuksessa temperamentti määritellään Thomasia ja Chessia (1977) mukailten yksilölliseksi käyttäytymistyyliksi, joka viittaa siihen, kuinka lapsi tekee sen, mitä hän tekee. Temperamentti erotetaan lapsen kyvyistä ja motivaatiosta, jotka puolestaan kuvaavat sitä, mitä lapsi tekee, kuinka hyvin ja miksi.

Thomas ja Chess (1977) jakavat temperamentin yhdeksään temperamenttipiirteeseen, joita ovat aktiivisuustaso, rytmisyys, lähestyminen-vetäytyminen, sopeutuminen, ärsykekyky, tunnereaktioiden intensiivisyys, mieliala, häirittevyys sekä tarkkaavuuden kesto ja sinnikkyys. Näiden temperamenttipiirteiden erilaisista yhdistelmistä voidaan muodostaa kolme temperamenttityyppiä. *Helppo temperamentti* luonnehtii lasta, jonka biologiset toiminnot ovat säännöllisiä, joka halukkaasti lähestyy uusia tilanteita ja sopeutuu niihin nopeasti. Lisäksi hänen vallitseva mielialansa on positiivinen ja tunnereaktiot rauhallisia. Vanhemmille helpon temperamentin lapsi on yleensä ilo kasvattaa (Keltikangas-Järvinen, 2004). Lapsen *hitaasti lämpenevä temperamentti* puolestaan näkyy kielteisenä mielialana, vetäytymisenä ja sopeutumisen vaikeutena (Thomas & Chess, 1977). Temperamenttiltaan hitaasti lämpenevän lapsen tunnereaktiot ovat kuitenkin suhteellisen rauhallisia ja biologinen rytmi melko säännöllinen. *Vaikeaa temperamenttia* (ks. myös Thomas, Chess, & Korn, 1982) pidetään helpon temperamentin vastakohtana: sitä kuvaa biologisten toimintojen epäsäännöllisyys, vetäytyminen ja estyneisyys uusissa tilanteissa sekä hidas sopeutuminen. Vaikeaan temperamenttiin liittyy myös taipumus voimakkaisiin tunneilmauksiin ja negatiiviseen mielialaan. Vaikea temperamentti on Thomasin ja Chessin (1977) mukaan erityisen altis huonolle yhteensopivuudelle ympäristön kanssa johtaen usein epäedulliseen vanhempi-lapsi-suhteeseen.

Tässä tutkimuksessa Thomasin ja Chessin (1977) määrittelemistä vaikean temperamentin piirteistä tarkastellaan negatiivista mielialaa, tunnereaktioiden intensiivisyyttä ja vetäytymistä. Negatiivinen mieliala viittaa lapsen luonteenomaiseen ärtyneisyyteen, huonotuulisuuteen ja mielipahaan. Intensiivisyys puolestaan näkyy tunnereaktioiden voimakkuutena: lapsi tuo tunteensa selvästi esille ja ilmaisee ne äänekkäästi (Keltikangas-Järvinen, 2004). Vetäytyminen kuvaa lapsen ensireaktiota uudessa tilanteessa, ja siihen liittyy esimerkiksi lapsen

varautuneisuutta ja estyneisyyttä uusien ihmisten edessä (Thomas & Chess, 1977). Lisäksi Buss ja Plomin liittävät vaikeaan temperamenttiin korkean aktiivisuuden: aktiiviset lapset työntävät jatkuvasti heille asetettuja rajoja ja tylsistyvät helposti tilanteissa, joissa tulisi olla paikoillaan, minkä vanhemmat voivat kokea haastavaksi (Goldsmith ym., 1987). Tämän takia tarkasteluihin sisällytetään negatiivisen mielialan, tunnereaktioiden intensiivisyyden ja vetäytymisen lisäksi myös lapsen aktiivisuustaso.

Lapsen vaikean temperamentin luonnetta on lähestytty eri näkökulmista: Thomas ym. (1982) käsitteellistävät vaikean temperamentin lapsen sisäisenä ominaisuutena, kun taas Bates (1983) näkee sen sosiaalisessa kontekstissa syntyvänä tulkintana (social perception). Näkemysero johtuu lapsen temperamentin mittaamisen tavasta, johon useimmiten käytetään vanhempien arvioita. Thomas ym. (1982) uskovat vanhempiarvioiden kuvaavan luotettavasti lapsen todellista temperamenttia. Batesin (1983) mukaan arviot voivat osittain ilmentää lapsen todellisia piirteitä, mutta erityisesti vaikea temperamentti sisältää myös vanhemman sosiaalisen ja subjektiivisen tulkinnan. Keltikangas-Järvinen (2004) sekä Buss ja Plomin (Goldsmith ym., 1987) huomauttavat Batesin näkökulmaa vastaavasti, että lapsen temperamentti määräytyy vaikeaksi sen mukaan, miten paljon työtä se aiheuttaa kasvattajille. Määritelmä ei siis nouse temperamentista itsestään vaan siitä, miten ympäristö siihen reagoi (Keltikangas-Järvinen, 2004). On myös keskusteltu koko vaikea temperamentti -käsitteen hyödyllisyydestä, sillä monien tutkijoiden mielestä se leimaa lapsen, eikä ota huomioon vaikean temperamentin ajallista ja paikallista luonnetta (esim. Daniels, Plomin, & Greenhalgh, 1984; Goldsmith ym., 1987; Prior, 1992; Rothbart, 1982). Eriävistä näkemyksistä ja kritiikistä huolimatta kaikissa vaikean temperamentin määritelmässä keskeisinä tekijöinä voidaan pitää lapsen negatiivista emotionaalisuutta ja vanhempien vuorovaikutustilanteissa kohtaamia hallintaongelmia (Prior, 1992).

Lapsen vaikea temperamentti näyttää muodostavan riskin monille kehityksen poikkeamille, kuten lapsuuden käytösongelmille (Thomas & Chess, 1977; Vitaro, Barker, Boivin, Brendgen, & Tremblay, 2006; Windle, 1991), masentuneisuudelle (Windle, 1991) ja matalalle itsetunnolle (Heinonen, Räikkönen, Keski-Vaara, & Keltikangas-Järvinen, 2002). Vaikea temperamentti ei kuitenkaan itsessään ole sairaus tai häiriö (Carey, 1997), vaan se osoittaa vaihtelua normaalin rajoissa (Keltikangas-Järvinen, 2004; Thomas & Chess, 1977). Häiriöiden todennäköisyys kasvaa vasta sitten, kun vaikea temperamentti aiheuttaa ympäristössään, usein suhteessa vanhempiin, suuria ristiriitoja ja suhteetonta stressiä (Carey, 1997).

1.3. Vanhemman psyykkinen hyvinvointi

Vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ajatellaan olevan yksi vanhemmuuden tärkeimmistä tekijöistä: vain kypsä ja psyykkisesti hyvinvoiva vanhempi voi tarjota lapselleen myönteistä kehitystä tukevaa hoitoa ja pystyy ottamaan huomioon lapsen näkökulman ja hoivan tarpeen (Belsky, 1984). Psyykkisen hyvinvoinnin voi määritellä yleisesti yksilön kokemukseksi elämän tarkoituksellisuudesta, autonomiasta ja henkilökohtaisesta kasvusta (Ryff, 1989). Lisäksi yksilön psyykkiseen hyvinvointiin liittyvät olennaisesti itsensä hyväksyminen sekä lämpimät ja vastavuoroiset suhteet toisiin ihmisiin.

Psyykkistä hyvinvointia voidaan pitää laajana ylätasoa käsitteenä, jota on tutkimuskirjallisuudessa lähestytty useasta eri tekijästä käsin. Tässä tutkimuksessa vanhemman psyykkistä hyvinvointia tarkastellaan masentuneisuuden ja itsetunnon kautta. Masentuneisuuteen liittyy erilaisia masennusoireita, kuten alakuloisuutta, väsymystä, päätöksenteon vaikeutta ja kyvyttömyyttä nauttia elämästä (Isometsä, 2007). Tässä tutkimuksessa masentuneisuuden nähdään sijoittuvan psyykkisen hyvinvoinnin jatkumolle, eikä sillä siis viitata kliiniseen masennusdiagnoosiin. Itsetunnolla puolestaan tarkoitetaan yksilön myönteistä tai kielteistä asennoitumista itseään kohtaan (Rosenberg, Schooler, Schoenbach, & Rosenberg, 1995). Toisin kuin matalan itsetunnon kanssa kamppaileva, itsetuntonsa korkeaksi kokeva yksilö hyväksyy itsensä sekä kunnioittaa ja arvostaa omia kykyjään (Rosenberg, 1979).

Korkean itsetunnon on havaittu liittyvän lapsen kehitystä tukevaan vanhemmuuteen (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi, & Pulkkinen, 1999; MacPhee, Fritz, & Miller-Heyl, 1996) ja vähäiseen vanhemmuuden stressiin (Aunola ym., 1999). Masentuneisuuden puolestaan on havaittu olevan yhteydessä äidin kielteiseen toimintaan lapsen kanssa (Lovejoy, Graczyk, O'Hare, & Neuman, 2000). Masentuneisuus lisää todennäköisyyttä äidin kriittisyyteen, kielteiseen ajattelutapaan ja kommunikointiin (Goodman, Adamson, Riniti, & Cole, 1994; Hall, Rayens, & Peden, 2008; Hammen, Burge, & Stansbury, 1990; Webster-Stratton & Hammond, 1988) sekä koettuun vanhemmuuden stressiin (Hall ym., 2008; Webster-Stratton & Hammond, 1988). Vanhemman psyykkisen pahoinvoinnin on edelleen todettu vaikuttavan merkittävästi lapsen sopeutumisongelmiin (Downey & Coyne, 1990; Leinonen, Solantaus, & Punamäki, 2003; Luoma ym., 2004; Onatsu-Arviolommi, Nurmi, & Aunola, 1998).

1.4. Lapsen vaikean temperamentin, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja vanhemmuustyylien väliset yhteydet

Tutkimustulokset lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuuden välisistä yhteyksistä ovat ristiriitaisia: joissakin tutkimuksissa lapsen vaikean temperamentin on havaittu olevan yhteydessä vanhemmuustyyliin, kun taas toisissa tutkimuksissa yhteyttä ei ole löydetty (ks. esim. Belsky & Jaffee, 2006; Putnam ym., 2002). Suurimmassa osassa tutkimuksia, joissa yhteys lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välillä on ollut merkitsevä, vaikean temperamentin tai sen osatekijöiden on havaittu liittyvän aikuislähtöiseen ja lapsen kehitystä häiritsevään vanhemmuuteen. Lapsen negatiivisen emotionaalisuuden on huomattu olevan positiivisesti yhteydessä autoritaariseen vanhemmuustyyliin (Coplan, Reichel, & Rowan, 2009; Porter ym., 2005; Zhou, Eisenberg, Wang, & Reiser, 2004) ja psykologiseen kontrolloivuuteen (van der Bruggen, Stams, Bogels, & Paulussen-Hoogeboom, 2010; Walling, Mills, & Freeman, 2007) sekä negatiivisesti yhteydessä vanhemman auktoritatiivisuuteen (Coplan ym., 2009; Paulussen-Hoogeboom, Stams, Hermanns, Peetsma, & van den Wittenboer, 2008; Porter ym., 2005). Lapsen estyneisyyden on puolestaan havaittu liittyvän vanhemman alentuneeseen autonomian tukemiseen (Rubin, Nelson, Hastings, & Asendorpf, 1999) ja ylisuojelemaan vanhemmuuteen (Coplan ym., 2009). Lapsen korkean aktiivisuuden taas on todettu olevan yhteydessä vanhemman tiukkaan kurinpidolliseen tyyliin (Katainen, Räikkönen, & Keltikangas-Järvinen, 1997).

Lapsen vaikean temperamentin on havaittu olevan yhteydessä myös vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin: sen on esimerkiksi huomattu liittyvän vanhemman kohonneisiin stressitasoihin (Gelfand, Teti, & Fox, 1992; Mäntymaa, Puura, Luoma, Salmelin, & Tamminen, 2006; Webster-Stratton & Hammond, 1988) ja tuottavan ongelmia erityisesti masentuneille äideille (Gelfand ym., 1992). Vanhemman psyykkisen pahoinvoinnin, kuten masentuneisuuden, on taas havaittu olevan yhteydessä autoritaariseen vanhemmuustyyliin (Lagacé-Séguin & d'Entremont, 2006) ja vähäiseen lämpimyden osoittamiseen (Gondoli & Silverberg, 1997). Yleisesti psyykkinen hyvinvointi ja korkea itsetunto näyttävätkin liittyvän lämpimyyteen ja auktoritatiiviseen vanhemmuustyyliin (Aunola ym., 1999; MacPhee ym., 1996; Metsäpelto & Pulkkinen, 2004; Onatsu-Arvilommi ym., 1998).

Vaikka aiempien tutkimusten mukaan lapsen vaikea temperamentti on yhteydessä vanhemman alentuneeseen hyvinvointiin, joka puolestaan liittyy aikuislähtöiseen vanhemmuuteen, tutkimuksia näiden kolmen tekijän keskinäisistä yhteyksistä tai vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin mahdollisesta medioivasta vaikutuksesta ei ole tehty. On myös ehdotettu, että temperamentin ja vanhemmuuden välisiä yhteyksiä käsittelevien tutkimustulosten epäjohdonmukaisuus johtuu siitä, että lapsen temperamentin vaikutus vanhemmuustyyliin vaihtelee vanhemman psyykkisestä hyvinvoinnista riippuen (Belsky, 1984; Belsky & Jaffee, 2006; Putnam ym., 2002). Tätä moderoivaa vaikutusta on kuitenkin tutkittu vain kahdessa tutkimuksessa, joissa havaittiin lapsen korkean negatiivisen emotionaalisuuden yhdistyvän äidin alentuneeseen sensitiivisyyteen vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa vain äidin masentuneisuuden ollessa korkea (Mertesacker, Bade, Haverkock, & Pauli-Pott, 2004; Pauli-Pott, Mertesacker, Bade, Bauer, & Beckmann, 2000). Aiemmilla tutkimuksilla on myös muita rajoituksia. Tutkimuksissa vanhemman hyvinvointia on lähestytty lähinnä masentuneisuuden kautta itsetunnon jäädessä vähemmälle huomiolle. Masentuneisuuteen tiedetään kuitenkin liittyvän alentunutta itsetuntoa (ks. esim. Hall ym., 2008; Rosenberg ym., 1995), joten kummankin tekijän sisällyttäminen mukaan tarkasteluihin on perusteltua. Toisaalta itsetunnon mittaaminen voi tuoda vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin tarkasteluun myös uuden, myönteisemmän näkökulman, jota pelkkään masentuneisuuteen keskittyvissä tutkimuksissa ei välttämättä saavuteta.

Aiempien tutkimusten rajoituksena on lisäksi se, että niissä on keskitytty enimmäkseen vauvaikäisiin ja heidän äiteihinsä, joten tutkimustulokset eivät ole suoraan yleistettävissä vanhempiin lapsiin tai isiin. Tässä tutkimuksessa tavoitteena onkin tarkastella kouluikäisen lapsen vaikean temperamentin, vanhemman masentuneisuuden ja itsetunnon sekä vanhemmuustyylien keskinäisiä yhteyksiä sekä äideillä että isillä. Erityisesti ollaan kiinnostuneita siitä, onko lapsen vaikean temperamentin yhteys vanhemmuustyyliin erilainen riippuen vanhemman psyykkisestä hyvinvoinnista ja välittyykö lapsen vaikean temperamentin vaikutus vanhemmuustyyliin vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin kautta.

1.5. Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, ovatko lapsen vaikea temperamentti, vanhemman masentuneisuus ja itsetunto sekä vanhemmuustyylit yhteydessä toisiinsa. Ensimmäisenä tutkimusongelmana tarkastellaan sitä, millainen on lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden (negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys, estyneisyys ja aktiivisuus) ja vanhemmuustyilien välinen yhteys. Aiempien tutkimustulosten perusteella lapsen vaikean temperamentin oletetaan liittyvän vanhemman alentuneeseen lämpimyyteen (H1a; Coplan ym., 2009; Paulussen-Hoogeboom ym., 2008; Porter ym., 2005) sekä vanhemman korkeampaan psykologiseen kontrolloivuuteen (H1b; van der Bruggen ym., 2010; Walling ym., 2007). Toiseksi selvitetään lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden sekä vanhemman masentuneisuuden ja itsetunnon välistä yhteyttä. Lapsen vaikean temperamentin odotetaan olevan yhteydessä vanhemman korkeampaan masentuneisuuteen (H2; Gelfand ym., 1992; Mäntymaa ym., 2006; Webster-Stratton & Hammond, 1988). Koska aiempia tutkimustuloksia lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman itsetunnon osalta ei ole, hypoteesia tästä suhteesta ei aseteta. Kolmantena tutkimusongelmana on se, missä määrin vanhemman psyykinen hyvinvointi masentuneisuuden ja itsetunnon kautta arvioituna on yhteydessä vanhemmuustyyliin. Aiempaa tutkimusta (Gondoli & Silverberg, 1997) mukailien vanhemman masentuneisuuden oletetaan liittyvän vähäiseen lämpimyyteen (H3a). Toisaalta vanhemman korkean itsetunnon oletetaan olevan yhteydessä vanhemman korkeaan lämpimyyteen (H3b; Aunola ym., 1999; MacPhee ym., 1996). Muista vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja vanhemmuustyyliidimensioiden välisistä yhteyksistä ei tehdä oletuksia, koska aiempia tutkimustuloksia ei ole. Neljänneksi tutkitaan, onko lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden vaikutus vanhemmuustyyliin erilainen riippuen vanhemman masentuneisuudesta ja itsetunnosta tai välittykö lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden vaikutus vanhemmuustyyliin vanhemman masentuneisuuden ja itsetunnon kautta. Kiinnostuksen kohteena on siis tutkia sekä moderaattori- (ks. Mertesacker ym., 2004; Pauli-Pott ym., 2000) että mediaattorivaikutuksia. Tulokset esitetään erikseen äideille ja isille.

2. MENETELMÄT

2.1. Tutkittavat

Tutkimus on osa vuosina 2006–2009 toteutettua Vanhemmat, opettajat ja lapsen oppiminen - tutkimushanketta (VALO-tutkimus; Aunola, Viljaranta, & Nurmi, 2006), jossa seurattiin lasten koulutaitojen ja oppimismotivaation kehitystä perhe- ja kouluympäristöissä ensimmäisen kouluvuoden ajan. Tutkimukseen otettiin mukaan kolmen kaupungin (Lappeenranta, Mikkeli ja Pori) alueelta kaikki ensimmäiset luokat kolmen lukuvuoden ajalta. Tutkimukseen pyydettiin alkujaan mukaan 334 opettajaa, joista 166 suostui mukaan tutkimukseen. Jokaiselta tutkimukseen lähteneen opettajan luokalta valittiin satunnaisesti yksi oppilas mukaan tutkimukseen. Elleivät vanhemmat antaneet suostumusta tutkimukseen osallistumiseen, satunnaistettiin luokalta toinen oppilas. Ensimmäisen satunnaistamisen tuloksena tutkimukseen osallistui 114 lasta, toisen satunnaistamisen tuloksena 33 lasta, kolmannen satunnaistamisen tuloksena 15 lasta ja neljännen satunnaistamisen tuloksena 4 lasta. Tutkimukseen mukaan lähteneistä opettajista 14 oli erityisluokkien opettajia, ja heidät jätettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Oppilaiden ja opettajien lisäksi tutkittavina olivat myös lasten vanhemmat. Yhteensä tutkimukseen osallistui 152 lasta (73 poikaa ja 79 tyttöä) sekä heidän opettajansa ja äitinsä. Isistä tutkimukseen osallistui 76 % (N = 118).

Vanhemmilta ja opettajilta kerättiin tietoa lukuvuoden alussa (syys-lokakuu) ja lopussa (huhtikuu) sekä päiväkirjamenetelmällä että kyselylomakkeilla. Tässä tutkimuksessa käytettiin kyselylomakkeen avulla vanhemmilta syksyllä kerättyjä tietoja. Vanhempien kyselylomakkeella selvitettiin taustatietoja heidän työstään, koulutuksestaan ja perheestään sekä esimerkiksi vanhemman vanhemmuustyyliä, psyykkistä hyvinvointia ja hänen arviotaan lapsen temperamentista. Vanhemmille maksettiin 50 euron palkkio tutkimukseen osallistumisesta.

Käytettävissä olleiden taustatietojen perusteella tutkimukseen osallistuneet vanhemmat edustivat perusjoukkoaan suhteellisen hyvin. Äideistä 23 %:lla oli korkeakoulututkinto, 41 %:lla opistotason koulutus, 26 % oli käynyt ammattikoulun ja 10 %:lla ei ollut ammatillista koulutusta. Isillä vastaavat osuudet olivat 16; 30; 45 ja 10 prosenttia. Äideistä 78 % eli ydinperheessä, 12 %

uusperheessä ja 10 % oli yksinhuoltajia. Isistä puolestaan 88 % eli ydinperheessä, 11 % uusperheessä, ja yksi isistä oli yksinhuoltaja. Tutkittavien lasten ikä oli keskiarvoltaan 7,5 vuotta (ka = 90 kuukautta, kh = 3,61 kuukautta).

2.2. Muuttajat ja mittarit

Vanhemman vanhemmuustyyliä mitattiin Blockin Child Rearing Practices Report -mittarin (CRPR; Roberts, Block, & Block, 1984) suomalaisella versiolla (Aunola & Nurmi, 2004). Lomake muodostui 24 väittämästä, joista jokaisen kohdalla vanhempaa pyydettiin arvioimaan, kuinka hyvin väittämä kuvaa hänen toimintaansa lapsen kanssa. Arviointi toteutettiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = ei sovi minuun juuri lainkaan; 5 = sopii minuun erittäin hyvin).

Väittämistä muodostettiin tilastollista analyysiä varten kolme teoreettista vanhemmuuden ulottuvuutta kuvaavaa keskiarvosummamuuttujaa: lämpimyys, psykologinen kontrolli ja behavioraalinen kontrolli. *Lämpimyys* koostui yhdeksästä väittämästä (esim. ”Kerron usein lapselleni, kuinka paljon arvostan sitä, että hän yrittää tehdä jotakin tai saa jotakin aikaan”; ”Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä”). Cronbachin alfan mukainen reliabiliteettikerroin oli äideillä .77 ja isillä .80. *Psykologinen kontrolli* muodostui viidestä lapsen syyllistämistä kuvaavasta väittämästä (esim. ”Annan lapseni nähdä, kuinka pettynyt ja häpeissäni olen, jos hän käyttäytyy huonosti”; ”Lapseni tulee tietää, miten paljon uhraudun hänen vuokseen”). Cronbachin alfa oli äideillä .81 ja isillä .79. *Behavioraalinen kontrolli* puolestaan sisälsi neljä väittämää (esim. ”Lapseni pitää oppia, että meidän perheessä on tarkat säännöt”; ”Lapseni pitää oppia käyttäytymään kunnolla vanhempiaan kohtaan”). Summamuuttujan reliabiliteetti Cronbachin alfalla mitattuna oli äideillä .66 ja isillä .61. Muuttujalle äidin lämpimyys tehtiin logaritimuunnos jakauman vinouden vuoksi. Lisäksi äidin behavioraalisen kontrollin sekä isän lämpimyksen ja behavioraalisen kontrollin muuttujien ääriarvoja siirrettiin lähemmäksi jakaumaa. Vanhemmuustyyliuuttujien keskinäiset korrelaatiot on esitetty liitteessä 1.

Lapsen temperamenttia kartoitettiin vanhempiarvioin Alatuvan ja Keltikangas-Järvisen (2005) muokkaamalla mittarilla, jossa yhdistettiin neljä alaskaalaa mittarista Temperament Assessment Battery for Children – Revised (TABCR; Martin & Bridger, 1999; Presley & Martin, 1994) ja kaksi alaskaalaa mittarista Revised Dimensions of Temperament Survey (DOTS-R; Windle & Lerner, 1986). Mittareiden avulla mitattiin tässä tutkimuksessa neljää eri temperamenttipiirrettä: *negatiivista emotionaalisuutta* (7 osiota; esim. ”Lapseni ei naura tai hymyile kovinkaan herkästi”; ”Lapseni ei naura usein”), *tunnereaktioiden intensiivisyyttä* (7 osiota; esim. ”Kun lapseni joutuu jättämään mieluisan puuhan, hänellä on taipumus väittää vastaan ja osoittaa mieltään voimakkaasti”; ”Kun lapseni tulee vihaiseksi jostain, häntä on vaikea saada leppymään”), *estyneisyyttä* (8 osiota; esim. ”Lapseni on ujo sellaisten aikuisten seurassa, joita hän ei tunne”; ”Uudessa tilanteessa tai uusien ihmisten joukossa lapseni ei tunne oloaan mukavaksi vielä muutaman päivän jälkeenkään”) ja *aktiivisuutta* (5 osiota; esim. ”Lapseni on vaikea istua paikoillaan”; ”Kun lapseni istuu, hänen jalkansa heiluvat, hän vääntelehtii tai hänellä ovat kädet jatkuvasti liikkeessä”). Arviointi toteutettiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = täysin sopimatonta; 5 = erittäin hyvin), ja jokaisen väittämän kohdalla vanhempaa ohjattiin arvioimaan, miten hyvin väittämät kuvaavat lapsen käyttäytymistä.

Mittareille aiemmin tehtyyn faktorianalyysiin (Aunola, 2010) pohjautuvat Cronbachin alfan mukaiset reliabiliteettikertoimet saaduille keskiarvosummamuuttujille olivat äideillä .91 negatiiviselle emotionaalisuudelle, .84 tunnereaktioiden intensiivisyydelle, .92 estyneisyydelle ja .75 aktiivisuudelle. Vastaavat luvut olivat isillä .93, .79, .91 ja .73. Äidin ja isän temperamenttiarvioiden väliset Pearsonin korrelaatiot olivat negatiiviselle emotionaalisuudelle .36, tunnereaktioiden intensiivisyydelle .65, estyneisyydelle .73 ja aktiivisuudelle .68. Negatiivinen emotionaalisuus käännettiin alkuperäisestä positiivisesta mielialasta, ja muuttujalle tehtiin dikotomisointi, sillä sen jakauma oli selvästi vasemmalle vino. Temperamenttipiirteiden keskinäiset korrelaatiot on esitetty liitteessä 2.

Vanhemman psyykkistä hyvinvointia arvioitiin masentuneisuuden ja itsetunnon osalta. Masentuneisuuden mittana käytettiin Beckin depressiomittarista mukailtua versiota (BDI; Beck, Ward, Mendelsohn, Mock, & Erlaugh, 1961), joka koostui kymmenestä väittämästä (esim. ”Olen usein surullinen”; ”Muut ihmiset kiinnostavat minua vähemmän kuin aikaisemmin”). Vanhempaa pyydettiin vastaamaan väittämiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = ”ei pidä lainkaan paikkaansa”; 5 = ”pitää täysin paikkansa”) sen mukaan, kuinka hyvin ne kuvaavat häntä.

Itsetuntoa mitattiin Rosenbergin itsetuntomittarilla (Rosenberg, 1979), joka koostui viidestä väittämästä (esim. ”Minulla on myönteinen käsitys itsestäni”; ”Pystyn tekemään asioita yhtä hyvin kuin muutkin ihmiset”). Vanhempaa pyydettiin vastaamaan väittämiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = ”ei pidä lainkaan paikkaansa”; 5 = ”pitää täysin paikkansa”) sen mukaan, kuinka hyvin ne kuvaavat häntä.

Tilastollista analyysiä varten psyykkisestä hyvinvoinnista muodostettiin kaksi keskiarvosummamuuttujaa kuvaamaan vanhemman masentuneisuutta ja itsetuntoa. Cronbachin alfan mukainen reliabiliteettikerroin oli masentuneisuuden osalta äideillä .85 ja isillä .84 ja itsetunnon osalta äideillä .86 ja isillä .84. Muuttujille äidin masentuneisuus ja itsetunto sekä isän itsetunto tehtiin logaritmuunnos jakaumien vinouden vuoksi. Masentuneisuuden ja itsetunnon korrelaatio oli äideillä $-.64$ ($p < .001$) ja isillä $-.49$ ($p < .001$).

2.3. Analysointistrategia

Tulosten analysoinnissa edettiin seuraavalla tavalla. Ensin tarkasteltiin Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla, kuinka lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat eri piirteet ovat yhtäältä yhteydessä vanhemmuustyyliin ja toisaalta vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin sekä kuinka vanhemman psyykkinen hyvinvointi on yhteydessä vanhemmuustyyliin. Tämän jälkeen tutkittiin hierarkkisen regressioanalyysin avulla, mitkä temperamentti- ja hyvinvointimuuttujat ovat yhteydessä vanhemmuustyyliin, kun muiden muuttujien vaikutus on otettu huomioon. Kolmanneksi tutkittiin vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin muuntavia vaikutuksia lapsen temperamenttipiirteiden ja vanhemmuustyylien välisissä yhteyksissä lisäämällä regressiomalliin temperamentti- ja hyvinvointimuuttujien interaktio-termit. Lopuksi selvitettiin vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin välittäviä vaikutuksia temperamentin ja vanhemmuustyylien välisissä yhteyksissä epäparametrisella bootstrapping-menetelmällä (Preacher & Hayes, 2008). Menetelmän avulla voidaan testata muuttujien epäsuoria yhteyksiä luottamusvälejä tarkastelemalla. Menetelmä sallii useiden eri välittävien muuttujien testaamisen samassa mallissa. Kaikki analyysit tehtiin erikseen äideille ja isille. Koska erityisesti vanhemman oman kokemuksen lapsen temperamentin haasteellisuudesta ajatellaan olevan keskeinen

vanhemmuuteen vaikuttava tekijä (ks. esim. Bates, 1983; Goldsmith ym., 1987; Rothbart & Bates, 2006; Thomas & Chess, 1977), käytettiin analyyseissä vanhemman omaa arviota lapsen temperamentista. Analyysit suoritettiin PASW Statistics 18 -ohjelmalla.

3. TULOKSET

3.1. Korrelaatiotarkastelut

Kolmeen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen lähdettiin etsimään vastauksia Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla. Korrelaatiokertoimet on esitetty taulukossa 1. Taulukosta havaitaan, että jokainen vanhemman arvioimasta neljästä lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavasta piirteestä oli negatiivisesti yhteydessä sekä äidin että isän lämpimyyteen. Toisin sanoen mitä korkeammaksi vanhempi arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden, tunnereaktioiden intensiivisyyden, estyneisyyden tai aktiivisuuden, sitä vähemmän lämpimyyttä vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa oli. Äidin arvioimat lapsen negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys ja aktiivisuus olivat positiivisesti yhteydessä äidin psykologiseen kontrolloivuuteen, eli mitä korkeammaksi äiti raportoi kyseiset lapsen temperamenttipiirteet, sitä enemmän psykologista kontrollia äiti käytti vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Isillä lapsen temperamenttipiirteiden ja psykologisen kontrollin välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä. Lapsen arvioitu tunnereaktioiden intensiivisyys oli yhteydessä sekä äidin että isän behavioraaliseen kontrolloivuuteen niin, että mitä korkeammaksi lapsen tunnereaktioiden intensiivisyys arvioitiin, sitä suurempaa oli myös vanhemman behavioraalinen kontrollointi.

Äidin arvioimat lapsen negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys ja aktiivisuus olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä äidin masentuneisuuteen, kun taas isän arvioimista lapsen temperamenttipiirteistä negatiivinen emotionaalisuus ja estyneisyys olivat yhteydessä isän masentuneisuuteen. Siis mitä vaikeammaksi lapsen temperamenttia arvioitiin, sitä enemmän masennusoireita vanhemmalla oli. Jokainen äidin arvioimasta neljästä lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavasta piirteestä oli negatiivisesti yhteydessä äidin itsetuntoon, eli mitä korkeammaksi äiti arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden, tunnereaktioiden intensiivisyyden, estyneisyyden ja aktiivisuuden, sitä matalammaksi hän raportoi itsetuntonsa. Isillä vastaava yhteys löytyi vain negatiivisen emotionaalisuuden osalta.

TAULUKKO 1. Muuttujien väliset korrelaatiot sekä muuttujien keskiarvot ja keskihajonnat (N äideillä 146–149 ja isillä 116–118). Äitien arvot esitetty diagonaalin alapuolella ja isien arvot yläpuolella

Muuttujat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Ka	Kh
1. Negatiivinen emotionaalisuus	-	.32***	.18	.37***	.25**	-.31**	-.46***	.15	-.12	.60a	.59a
2. Tunnereaktioiden intensiivisyys	.34***	-	.12	.52***	.12	-.06	-.34***	.15	.26**	2.90	.68
3. Estyneisyys	.35***	.19*	-	.09	.18*	-.13	-.21*	.09	-.00	2.78	.84
4. Aktiivisuus	.15	.46***	.07	-	.17	-.10	-.32***	.14	.11	2.73	.64
5. Masentuneisuus	.38***	.38***	.15	.32***	-	-.49***	-.28**	.11	-.08	2.11	.64
6. Itsetunto	-.34***	-.22**	-.22**	-.28**	-.64***	-	.27**	-.03	.19*	4.11a	.62a
7. Lämpimyys	-.44***	-.27**	-.20*	-.26**	-.39***	.40***	-	-.06	.05	4.00a	.52a
8. Psykologinen kontrolli	.19*	.41***	.05	.29***	.28**	-.23**	-.17*	-	.26**	2.55	.80
9. Behavioraalinen kontrolli	.05	.32***	.05	.09	.05	.14	.03	.43***	-	3.72a	.45a
Ka	.44a	2.92	2.73	2.58	1.96a	4.28a	4.30a	2.50	3.81a		
Kh	.51a	.76	.97	.66	.64a	.61a	.48a	.75	.49a		

Huom. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$
a arvot alkuperäisistä muuttujista

Sekä äidin että isän masentuneisuus oli negatiivisesti yhteydessä vanhemman lämpimyteen, eli mitä enemmän masennusoireita vanhemmalla oli, sitä vähemmän hän osoitti lämpimyyttä. Äidin masentuneisuus oli lisäksi yhteydessä äidin psykologiseen kontrolloivuuteen, mutta isillä vastaavaa yhteyttä ei löytynyt. Äideillä masennusoireet liittyivät siis korkeampaan psykologiseen kontrolloivuuteen. Vanhemman masentuneisuuden ei havaittu olevan yhteydessä vanhemman behavioraaliseen kontrolloivuuteen. Itsetunto puolestaan oli äideillä tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä äidin lämpimyteen ja negatiivisesti yhteydessä äidin psykologiseen kontrolliin. Toisin sanoen mitä korkeammaksi äiti raportoi itsetuntonsa, sitä enemmän hän osoitti lämpimyyttä ja toisaalta sitä vähemmän hän käytti psykologista kontrollia. Isän itsetunto taas oli yhteydessä sekä isän lämpimyteen että behavioraaliseen kontrolliin. Isillä korkeampi itsetunto liittyi siis sekä korkeampaan lämpimyteen että korkeampaan behavioraaliseen kontrolliin.

3.2. Hierarkkiset regressioanalyysit

Seuraavaksi tarkasteltiin hierarkkisen regressioanalyysin avulla, kuinka eri temperamenttipiirteet ja vanhemman psyykinen hyvinvointi masentuneisuuden ja itsetunnon kautta arvioituna olivat yhteydessä vanhemmuustyyliin, kun muiden selittävien muuttujien vaikutus oli otettu huomioon. Lisäksi tutkittiin, muuntaako vanhemman psyykinen hyvinvointi temperamentin yhteyttä vanhemmuustyyliin. Regressioanalyysit tehtiin erikseen jokaiselle vanhemmuustyyli dimensiolla (lämpimyyden, psykologinen kontrolli ja behavioraalinen kontrolli) ja erikseen äideille ja isille. Koska masentuneisuus- ja itsetunnot korreloivat voimakkaasti keskenään ($r = -.49 - -.64, p < .001$), päätettiin masentuneisuutta ja itsetuntoa tarkastella eri analyyseissä. Ensimmäisellä askeleella malliin tuotiin lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet: negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys, estyneisyys ja aktiivisuus. Toisella askeleella malliin lisättiin selittäjäksi joko vanhemman masentuneisuus tai itsetunto. Moderaattorivaikutusten testaamiseksi kolmannella askeleella lisättiin lapsen temperamentti piirteiden ja vanhemman hyvinvointimuuttujan (masentuneisuus tai itsetunto) yhdysvaikutustermi. Kukin yhdysvaikutustermi testattiin eri analyyseissä.

3.2.1. Vanhemman lämpimyys

Regressioanalyysien tulokset vanhemman lämpimyden osalta on esitetty taulukossa 2. Äitien kohdalla tulokset osoittivat, että lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet yhdessä selittivät 24 % äidin lämpimyydestä (F Change (4, 109) = 8.36, $p < .001$). Ensimmäisellä askeleella lisätyistä lapsen temperamenttipiirteistä negatiivisella emotionaalisuudella ja aktiivisuudella oli päävaikutus: mitä korkeammaksi äiti arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden tai aktiivisuuden, sitä vähemmän äiti osoitti lämpimyyttä. Myös toisella askeleella mukaan tuotu äidin psyykinen hyvinvointi lisäsi mallin selitysosuutta tilastollisesti merkitsevästi (4 %, F Change (1, 140) = 7.05, $p < .01$ masentuneisuudelle ja 5 %, F Change (1, 108) = 7.23, $p < .01$ itsetunnolle). Sekä masentuneisuudella että itsetunnolla oli tilastollisesti merkitsevä päävaikutus: mitä enemmän äiti raportoi masentuneisuutta ja toisaalta mitä matalammaksi hän raportoi itsetuntonsa, sitä vähemmän hän osoitti lämpimyyttä. Psykkistä hyvinvointia kuvaavien muuttujien lisäämisen jälkeen lapsen negatiivisella emotionaalisuudella oli edelleen päävaikutus ($\beta = -.31$, $p < .001$). Sen sijaan lapsen aktiivisuus ei enää ollut tilastollisesti merkitsevä ($\beta = -.14$), mikä viittaa äidin psyykkisen hyvinvoinnin mahdolliseen välittävään vaikutukseen lapsen aktiivisuuden ja äidin lämpimyden välillä. Kolmannella askeleella mukaan tuodut temperamenttipiirteiden ja hyvinvoinnin yhdysvaikutustermit eivät lisänneet mallien selitysteitoja tilastollisesti merkitsevästi. Toisin sanoen äidin psyykinen hyvinvointi ei muuntanut lapsen temperamenttipiirteiden ja äidin lämpimyden välistä yhteyttä.

Taulukosta 2 voidaan havaita, että isien kohdalla lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet yhdessä selittivät 27 % (F Change (4, 111) = 10.31, $p < .001$) isän lämpimyydestä. Lapsen temperamenttipiirteistä negatiivisella emotionaalisuudella ja tunnereaktioiden intensiivisyydellä oli päävaikutus: mitä korkeammaksi isä arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja tunnereaktioiden intensiivisyyden, sitä vähemmän isä osoitti lämpimyyttä. Isän psyykinen hyvinvointi lisäsi mallin selitysosuutta tilastollisesti suuntaa antavasti (2 %, F Change (1, 110) = 3.28, $p < .10$ masentuneisuudelle ja 2 %, F Change (1, 110) = 2.83, $p < .10$ itsetunnolle). Sekä masentuneisuudella että itsetunnolla oli siis tilastollisesti suuntaa antava päävaikutus: mitä enemmän isä raportoi masentuneisuutta ja mitä matalammaksi hän raportoi

TAULUKKO 2. Lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin yhteys vanhemman lämpimyys-

	Vanhemman lämpimyys							
	Äiti				Isä			
	β	r	ΔR^2	R^2	β	r	ΔR^2	R^2
Askel 1			.24***	.24***			.27***	.27***
Negatiivinen emotionaalisuus	-.38***	-.44***			-.35**	-.46***		
Intensiivisyys	-.06	-.27**			-.17†	-.34***		
Estyneisyys	-.05	-.20*			-.12	-.21*		
Aktiivisuus	-.18*	-.26**			-.09	-.28***		
Askel 2			.04**/	.28***/			.02†/	.29***/
Masentuneisuus/ Itsetunto	-.22**/	-.39***/	.05**	.29***	-.15/†	-.28**/	.02†	.29***
	.24**	.40***			.14†	.27**		

Huom. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$, † $p < .10$

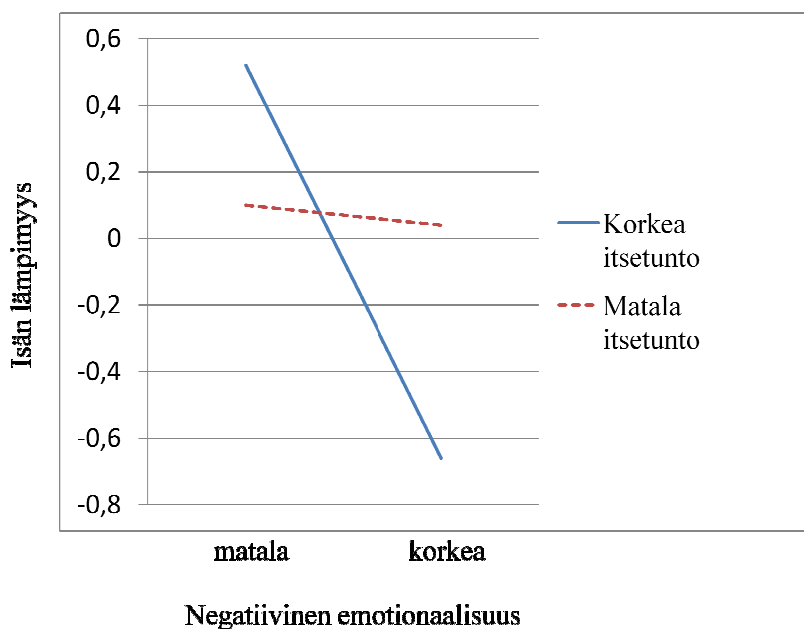
β = standardoitu betakerroin

ΔR^2 = selitysasteen muutos

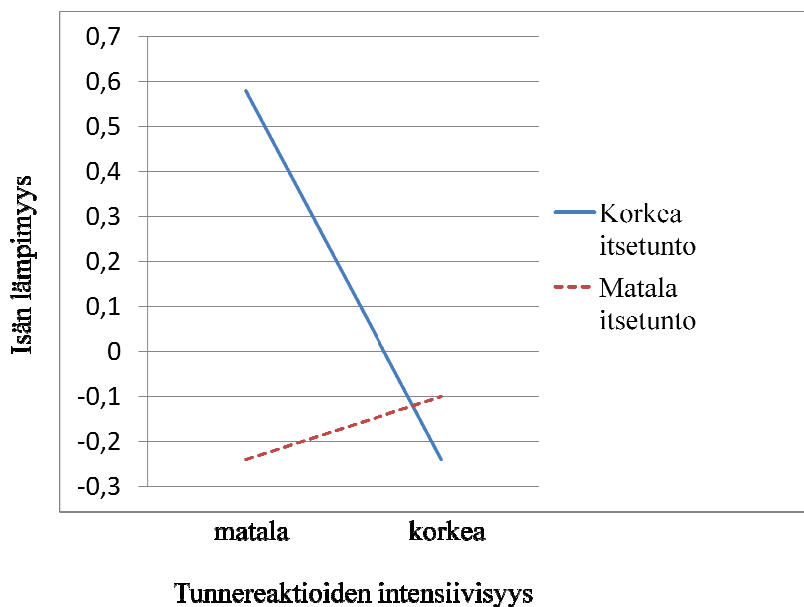
R^2 = selitysaste

itsetuntonsa, sitä vähemmän hän osoitti lämpimyyttä. Kolmannella askeleella mukaan tuoduista interaktio termeistä lapsen negatiivinen emotionaalisuus ja isän itsetunto ($\beta = -.28, p < .05, \Delta R^2 = .03$) sekä lapsen tunnereaktioiden intensiivisyys ja isän itsetunto ($\beta = -.24, p < .01, \Delta R^2 = .06$) olivat tilastollisesti merkitseviä. Yhdysvaikutusten tulkitsemiseksi piirrettiin kuviot, joissa standardoitujen betakertoimien avulla laskettiin regressiosuorat, jotka ilmentävät isän itsetunnon, lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja tunnereaktioiden intensiivisyyden sekä isän lämpimyden interaktioita.

Kuviosta 1 voidaan havaita, että isän itsetunnon ollessa matala lapsen negatiivinen emotionaalisuus ei näyttänyt juurikaan vaikuttavan isän lämpimyyteen. Sitä vastoin isän itsetunnon ollessa korkea isä osoitti sitä vähemmän lämpimyyttä, mitä korkeammaksi hän arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden. Kuvio 2 puolestaan osoittaa, että isän itsetunnon ollessa matala isä osoitti suhteellisen vähän lämpimyyttä riippumatta lapsen tunnereaktioiden intensiivisyydestä. Sen sijaan isän itsetunnon ollessa korkea isä raportoi sitä vähemmän lämpimyyttä, mitä intensiivisemmät lapsen tunnereaktiot olivat.

KUVIO 1. Isän itsetunto muuntavana tekijänä lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja isän lämpimyden välisessä yhteydessä

KUVIO 2. Isän itsetunto muuntavana tekijänä lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden ja isän lämpimyden välisessä yhteydessä

3.2.2. Vanhemman psykologinen kontrolli

Regressioanalyysien tulokset vanhemman psykologisen kontrollin osalta on esitetty taulukossa 3. Äitien kohdalla tulokset osoittivat, että lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet yhdessä selittivät 19 % äidin psykologisesta kontrollista (F Change (4, 109) = 6.19, $p < .001$). Lapsen temperamenttipiirteistä tunnereaktioiden intensiivisyydellä oli päävaikutus: mitä korkeammaksi äiti arvioi lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden, sitä enemmän äiti käytti kasvatuksessaan psykologista kontrollia. Äidin psyykkistä hyvinvointia mittaavat muuttujat eivät lisänneet mallin selitysosuutta tilastollisesti merkitsevästi. Interaktiotermeistä lapsen negatiivinen emotionaalisuus ja äidin itsetunto ($\beta = -.28$, $p < .05$, $\Delta R^2 = .04$) oli tilastollisesti merkitsevää. Yhdysvaikutus on esitetty kuviossa 3.

Kuviosta 3 voidaan havaita, että itsetuntonsa matalaksi arvioiva äiti käytti keskimäärin enemmän psykologista kontrollia kuin itsetuntonsa korkeaksi raportoiva äiti. Äidin itsetunnon ollessa korkea äiti käytti sitä enemmän psykologista kontrollia, mitä korkeammaksi hän arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden, kun taas äidin itsetunnon ollessa matala äiti käytti sitä

TAULUKKO 3. Lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin yhteys vanhemman psykologiseen kontrolliin

	Vanhemman psykologinen kontrolli							
	Äiti				Isä			
	β	r	ΔR^2	R^2	β	r	ΔR^2	R^2
Askel 1			.19***	.19***			.04	.04
Negatiivinen emotionaalisuus	.07	.19*			.09	.15		
Intensiivisyys	.34***	.41***			.08	.15		
Estyneisyys	-.04	.05			.06	.09		
Aktiivisuus	.13	.29***			.05	.14		
Askel 2			.01/	.20***/			.00/	.04/
Masentuneisuus/ Itsetunto	.13/	.28**/	.01	.20***	.06/	.11/	.00	.04
	-.13	-.23**			.02	-.03		

Huom. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

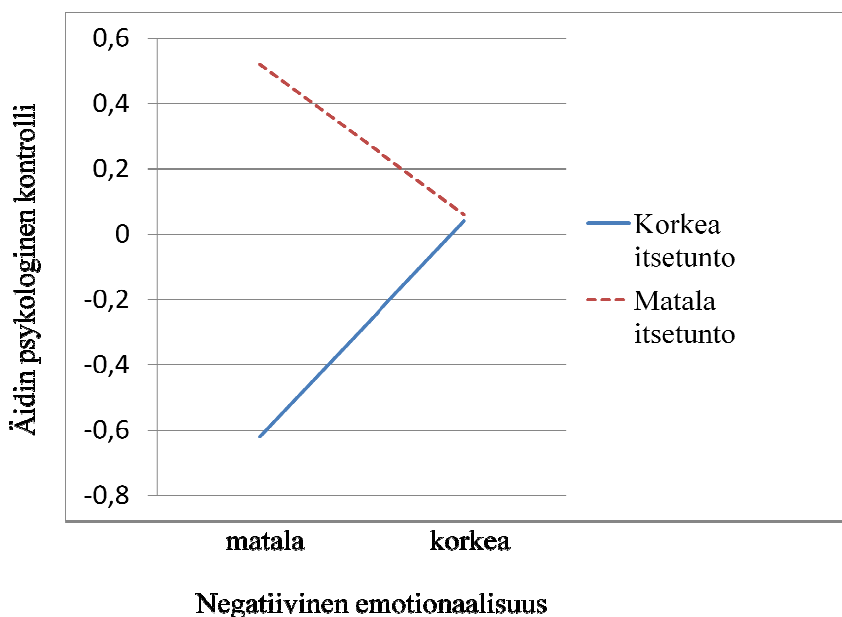
β = standardoitu betakerroin

ΔR^2 = selityssasteen muutos

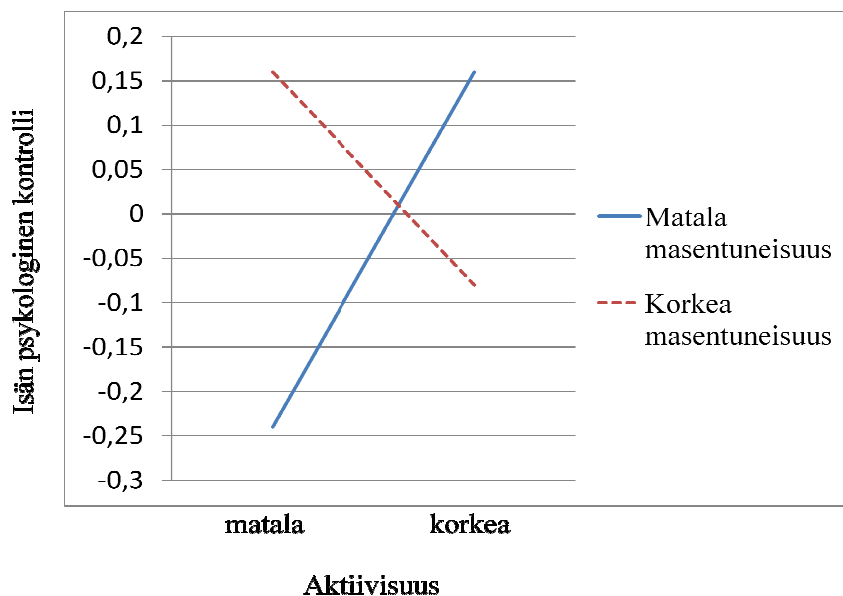
R^2 = selityssaste

vähemmän psykologista kontrollia, mitä korkeammaksi hän arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden.

Taulukosta 3 voidaan havaita, että isien kohdalla lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet tai isän psyykinen hyvinvointi eivät selittäneet isän psykologista kontrollia tilastollisesti merkitsevästi. Sen sijaan interaktiotermeistä lapsen aktiivisuuden ja isän masentuneisuuden yhdysvaikutus ($\beta = -.16, p < .10, \Delta R^2 = .03$) oli tilastollisesti suuntaa antava. Yhdysvaikutus on esitetty kuviossa 4, josta nähdään, että isän masentuneisuuden ollessa korkea isä käytti sitä vähemmän psykologista kontrollia, mitä aktiivisempi lapsi oli, kun taas isän raportoidessa vähän masennusoireita isä käytti sitä enemmän psykologista kontrollia, mitä aktiivisempi lapsi oli.

KUVIO 3. Äidin itsetunto muuntavana tekijänä lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja äidin psykologisen kontrollin välisessä yhteydessä

KUVIO 4. Isän masentuneisuus muuntavana tekijänä lapsen aktiivisuuden ja isän psykologisen kontrollin välisessä yhteydessä

3.2.3. Vanhemman behavioraalinen kontrolli

Regressioanalyysien tulokset vanhemman behavioraalisen kontrollin osalta on esitetty taulukossa 4. Äitien kohdalla tulokset osoittivat, että lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet yhdessä selittivät 14 % äidin behavioraalista kontrollista (F Change (4, 141) = 5.75, $p < .01$). Ensimmäisellä askeleella lisätyistä lapsen temperamenttipiirteistä negatiivisella emotionaalisuudella ja tunnereaktioiden intensiivisyydellä oli päävaikutus: mitä matalammaksi äiti arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja toisaalta mitä korkeammaksi hän arvioi lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden, sitä enemmän äiti käytti kasvatuksessaan behavioraalista kontrollia. Toisella askeleella lisätty äidin itsetunto lisäsi mallin selitysosuutta tilastollisesti merkitsevästi (3 %, F Change (1, 140) = 4.63, $p < .05$): mitä korkeammaksi äiti raportoi itsetuntonsa, sitä enemmän hän käytti kasvatuksessaan behavioraalista kontrollia. Huomioitavaa kuitenkin on, että itsetunnon korrelaatio behavioraaliseen kontrolliin ei ollut tilastollisesti merkitsevä ja itsetunnon vaikutus tuli näin ollen esiin ainoastaan, kun lapsen

TAULUKKO 4. Lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin yhteys vanhemman behavioraaliseen kontrolliin

	Vanhemman behavioraalinen kontrolli							
	Äiti				Isä			
	β	r	ΔR^2	R^2	β	r	ΔR^2	R^2
Askel 1			.14**	.14**			.12**	.12**
Negatiivinen emotionaalisuus	-.20*	-.05			-.24*	-.12		
Intensiivisyys	.41***	.32***			.32**	.26**		
Estyneisyys	.05	.05			.00	.00		
Aktiivisyys	-.07	.09			.03	.11		
Askel 2			.00/ .03*	.14**/ .17**			.01/ .02	.13**/ .14**
Masentuneisuus/ Itsetunto	-.02/ .18*	.05/ .14			-.07/ .15	-.08/ .19*		

Huom. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

β = standardoitu betakerroin

ΔR^2 = selityssasteen muutos

R^2 = selityssaste

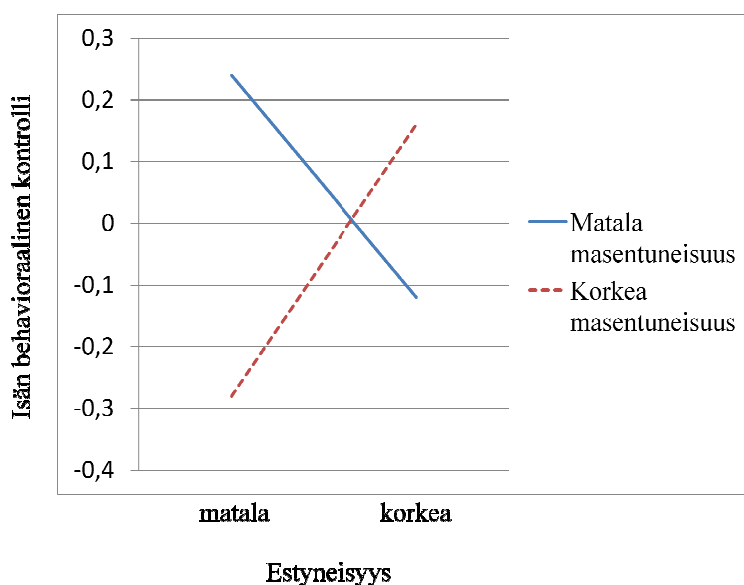
temperamentin vaikutus oli otettu huomioon. Äidin masentuneisuuden selitysaste puolestaan ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Psykkistä hyvinvointia kuvaavien muuttujien lisäämisen jälkeen lapsen tunnereaktioiden intensiivisyydellä oli edelleen päävaikutus ($\beta = .42, p < .001$). Sen sijaan lapsen negatiivinen emotionaalisuus ei enää ollut tilastollisesti merkitsevä ($\beta = -.15$). Koska lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja äidin behavioraalisen kontrollin välinen korrelaatio ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä, psyykkisen hyvinvoinnin ei voida olettaa välittävän kyseisten muuttujien välistä yhteyttä. Kolmannella askeleella mukaan tuodut temperamenttipiirteiden ja hyvinvoinnin yhdysvaikutustermit eivät lisänneet mallien selitysasteita tilastollisesti merkitsevästi. Toisin sanoen äidin psyykinen hyvinvointi ei muuntanut lapsen temperamenttipiirteiden ja äidin behavioraalisen kontrollin välistä yhteyttä.

Taulukosta 4 voidaan havaita, että isien kohdalla lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet yhdessä selittivät 12 % (F Change (4, 111) = 3.65, $p < .01$) isän behavioraalista kontrollista. Ensimmäisellä askeleella lisätyistä lapsen temperamenttipiirteistä negatiivisella emotionaalisuudella ja tunnereaktioiden intensiivisyydellä oli päävaikutus: mitä matalammaksi isä arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja mitä korkeammaksi hän arvioi lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden, sitä enemmän isä käytti kasvatuksessaan behavioraalista kontrollia. Toisella askeleella lisätyt isän psyykkistä hyvinvointia mittaavat muuttujat eivät selittäneet isän behavioraalista kontrollia tilastollisesti merkitsevästi. Psykkistä hyvinvointia kuvaavien muuttujien lisäämisen jälkeen lapsen tunnereaktioiden intensiivisyydellä oli edelleen päävaikutus ($\beta = .31, p < .01$). Sen sijaan lapsen negatiivinen emotionaalisuus ei enää ollut tilastollisesti merkitsevä ($\beta = -.19$). Koska lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja isän behavioraalisen kontrollin välinen korrelaatio ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä, psyykkisen hyvinvoinnin ei voida olettaa välittävän kyseisten muuttujien välistä yhteyttä. Kolmannella askeleella lisätyistä interaktiotermeistä lapsen estyneisyys X isän masentuneisuus ($\beta = .20, p < .05, \Delta R^2 = .04$), lapsen aktiivisuus X isän masentuneisuus ($\beta = -.25, p < .01, \Delta R^2 = .06$), lapsen negatiivinen emotionaalisuus X isän itsetunto ($\beta = -.31, p < .05, \Delta R^2 = .04$) sekä lapsen aktiivisuus X isän itsetunto ($\beta = .22, p < .05, \Delta R^2 = .05$) olivat tilastollisesti merkitseviä. Lisäksi lapsen tunnereaktioiden intensiivisyys X isän itsetunto ($\beta = .15, p < .10, \Delta R^2 = .02$) oli tilastollisesti suuntaa antava. Nämä yhdysvaikutukset ovat esitetty kuvioissa 5–9.

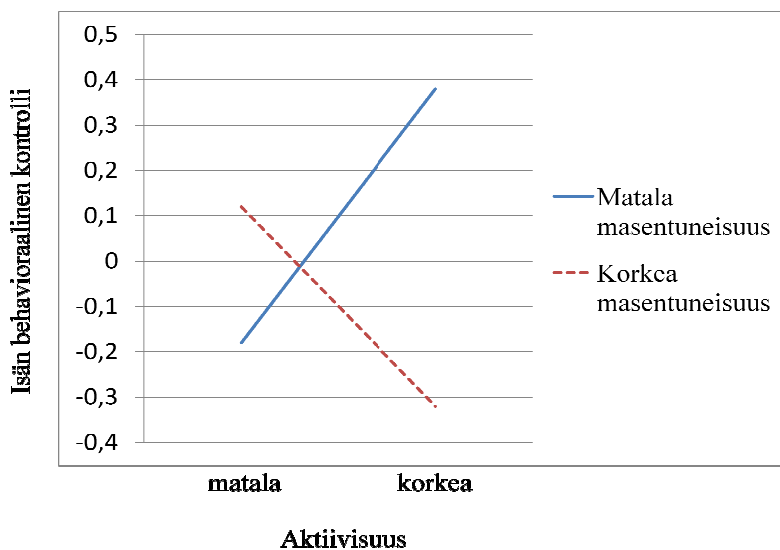
Kuviosta 5 voidaan havaita, että isän masentuneisuuden ollessa korkea isä käytti sitä enemmän behavioraalista kontrollia, mitä estyneempi lapsi oli. Isän masentuneisuuden ollessa

matala isä käytti sitä vähemmän behavioraalista kontrollia, mitä estyneempi lapsi oli. Kuviosta 6 puolestaan nähdään, että isän masentuneisuuden ollessa korkea isä käytti sitä vähemmän behavioraalista kontrollia, mitä aktiivisempi lapsi oli, kun taas isän masentuneisuuden ollessa matala isä käytti sitä enemmän behavioraalista kontrollia, mitä aktiivisempi lapsi oli.

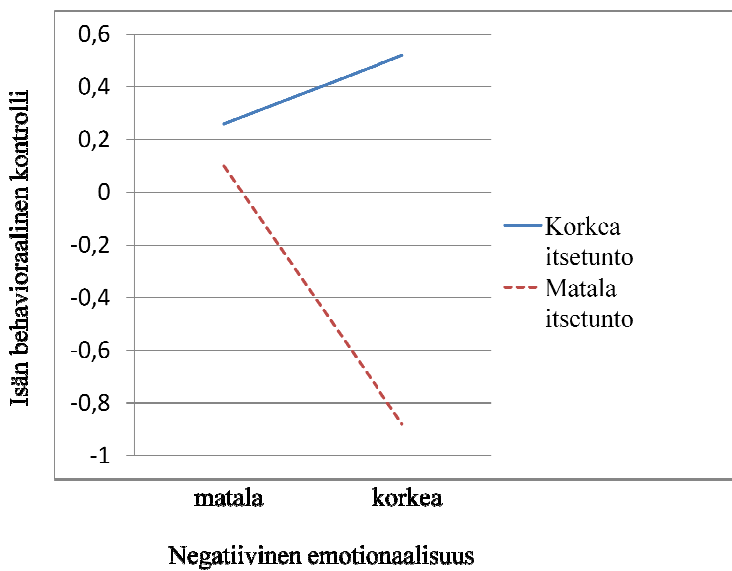
Kuviot 7, 8 ja 9 osoittavat, että itsetuntonsa matalaksi arvioiva isä käytti kasvatuksessaan keskimäärin vähemmän behavioraalista kontrollia kuin itsetuntonsa korkeaksi raportoiva isä. Kuviosta voidaan lisäksi havaita, että isän itsetunnon ollessa matala isä käytti sitä vähemmän behavioraalista kontrollia, mitä korkeammaksi isä arvioi lapsen negatiivisen emotionaalisuuden, tunteiden intensiivisyyden ja aktiivisuuden. Isän itsetunnon ollessa korkea lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet eivät näyttäneet juurikaan vaikuttavan isän behavioraaliseen kontrolliin.

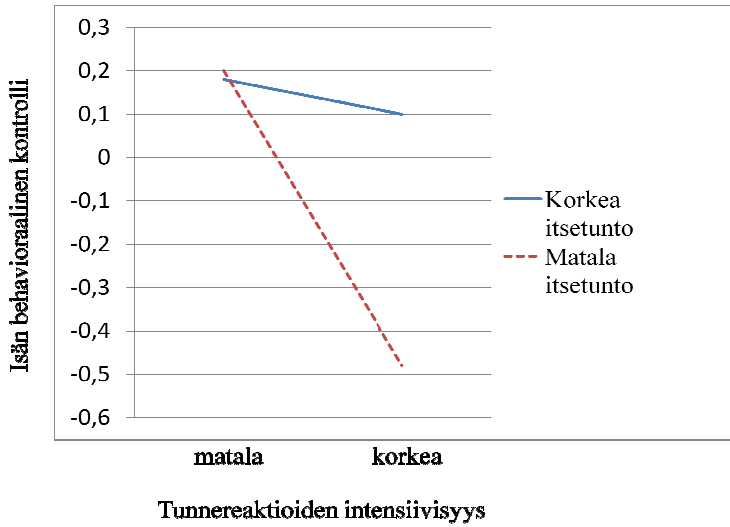
KUVIO 5. Isän masentuneisuus muuntavana tekijänä lapsen estyneisyyden ja isän behavioraalisen kontrollin välisessä yhteydessä

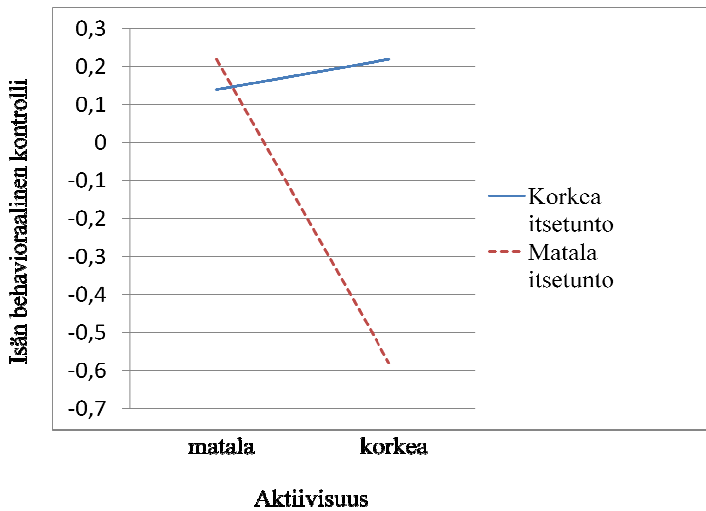
KUVIO 6. Isän masentuneisuus muuntavana tekijänä lapsen aktiivisuuden ja isän behavioraalisen kontrollin välisessä yhteydessä

KUVIO 7. Isän itsetunto muuntavana tekijänä lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja isän behavioraalisen kontrollin välisessä yhteydessä

KUVIO 8. Isän itsetunto muuntavana tekijänä lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden ja isän behavioraalisen kontrollin välisessä yhteydessä

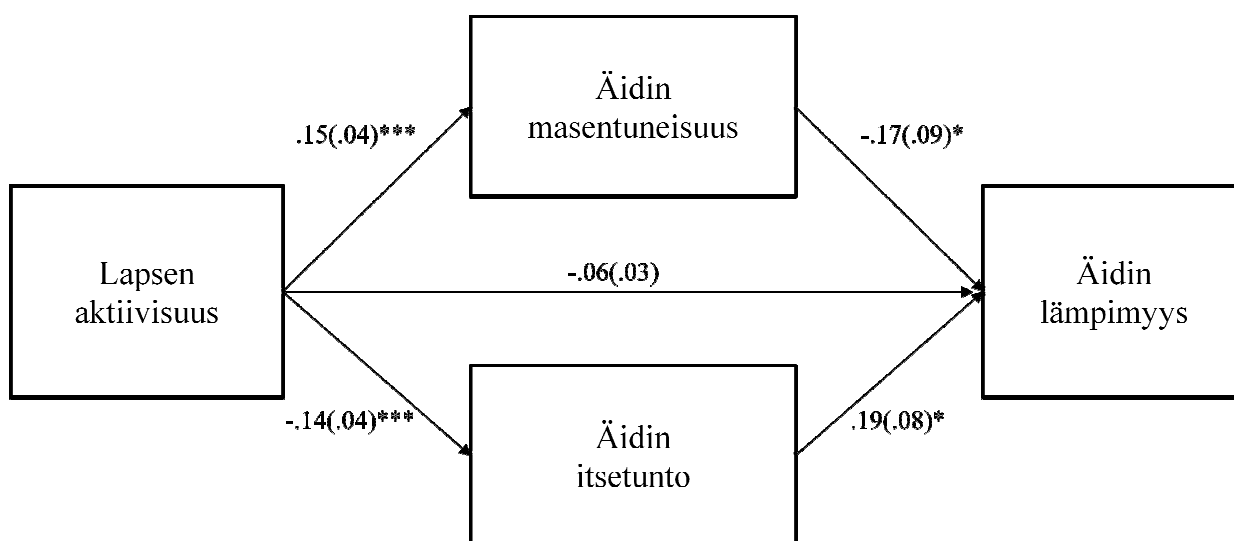

KUVIO 9. Isän itsetunto muuntavana tekijänä lapsen aktiivisuuden ja isän behavioraalisen kontrollin välisessä yhteydessä

3.3. Mediaattorianalyysi

Vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin mahdollisia medioivia vaikutuksia lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden ja vanhemmuustyylien välillä tutkittiin bootstrapping-

menetelmällä (Preacher & Hayes, 2008). Löydetyt tilastollisesti merkitsevät mediaattorivaikutukset on esitetty kuviossa 10. Tulokset osoittivat, että lapsen aktiivisuuden vaikutus äidin lämpimyyteen välittyi kokonaan äidin masentuneisuuden ja itsetunnon kautta: mitä korkeammaksi äiti arvioi lapsen aktiivisuuden, sitä enemmän hän raportoi masennusoireita ja sitä matalampi oli hänen itsetuntonsa ja näin ollen sitä vähemmän hän raportoi kasvatuksessaan lämpimyyttä. Muita tilastollisesti merkitseviä vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin medioivia vaikutuksia ei havaittu lapsen temperamentti- ja vanhemmuustyylien välillä.

Huom. *** $p < .001$, * $p < .05$

Kuviossa esitetty estimaatit ja suluisissa keskivirheet

95 %:n luottamusvälit: masentuneisuus $[-.065, -.002]$, itsetunto $[-.065, -.004]$

KUVIO 10. Äidin masentuneisuuden ja itsetunnon välittävä vaikutus lapsen aktiivisuuden ja äidin lämpimyyden välillä

4. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet (negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys, estyneisyys ja aktiivisuus), vanhemman psyykinen hyvinvointi masentuneisuuden ja itsetunnon kautta arvioituna sekä vanhemmuustyylit ovat yhteydessä toisiinsa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena oli tutkia vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin muuntavia ja välittäviä vaikutuksia lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyilien välillä. Tuloksia tarkasteltiin erikseen äideillä ja isillä. Tulokset osoittivat, että lapsen vaikea temperamentti, vanhemman psyykinen hyvinvointi ja vanhemmuustyylit olivat yhteydessä toisiinsa. Lapsen temperamenttipiirteistä etenkin negatiivinen emotionaalisuus oli yhteydessä vanhemman vähäisempään lämpimyyteen, kun taas lapsen tunnereaktioiden intensiivisyys liittyi vanhemman korkeampaan psykologisen ja behavioraalisen kontrollin käyttöön. Lisäksi havaittiin, että etenkin isien kohdalla lapsen vaikean temperamentin vaikutus vanhemmuustyyliin oli erilainen riippuen vanhemman psyykkisestä hyvinvoinnista. Äideillä psyykinen hyvinvointi myös välitti lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyilien välistä yhteyttä lapsen aktiivisuuden osalta.

4.1. Lapsen vaikean temperamentin, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja vanhemmuustyilien väliset yhteydet

Ensimmäisenä tutkimusongelmana oli selvittää lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden ja vanhemmuustyilien välistä yhteyttä. Oletus lapsen vaikean temperamentin yhteydestä vähäisempään lämpimyyteen (H1a) sai tukea tässä tutkimuksessa. Korrelaatioiden tarkastelu osoitti lapsen negatiivisen emotionaalisuuden, tunnereaktioiden intensiivisyyden, estyneisyyden ja aktiivisuuden liittyvän sekä äidin että isän vähäisempään lämpimyyteen. Regressioanalyseissä, joissa otettiin huomioon kaikkien muuttujien vaikutukset, temperamenttipiirteistä nimenomaan lapsen negatiivisen emotionaalisuuden ja isillä myös lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden havaittiin yhdistyvän vanhemman vähäiseen lämpimyyteen.

Tulokset ovat samansuuntaisia aiempien tutkimustulosten kanssa, joissa vaikean temperamentin on todettu olevan negatiivisesti yhteydessä vanhemman lämpimyteen osana auktoritatiivista vanhemmuustyylillä (Coplan ym., 2009; Paulussen-Hoogeboom ym., 2008; Porter ym., 2005). Onkin mahdollista, että lapsen negatiivinen mieliala ja tunnereaktioiden intensiivisyys turhauttavat vanhempaa, kun kannustuksesta ja huolehtivuudesta huolimatta lapsen mieliala ja tunnereaktiot säilyvät edelleen kielteisinä ja voimakkaina. Vanhempi saattaa tällöin kokea lämpimän tunneilmapiirin luomisen hyödyttömäksi, minkä seurauksena hän osoittaa yhä vähemmän lämpimyyttä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.

Aikaisempien tutkimusten havainto, jonka mukaan lapsen vaikea temperamentti on yhteydessä vanhemman korkeaan psykologiseen kontrolloivuuteen (H1b; van der Bruggen ym., 2010; Walling ym., 2007), sai tukea äitien kohdalla, kun taas isillä vastaavaa yhteyttä ei havaittu. Äidin psykologiseen kontrolliin yhdistyivät korrelaatiotarkasteluissa lapsen temperamenttipiirteistä negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys ja aktiivisuus. Näistä nimenomaan lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden todettiin liittyvän äidin korkeaan psykologiseen kontrolloivuuteen, kun muut tekijät oli otettu huomioon. Äideillä tulokset ovat myös samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa, joissa lapsen negatiivisen emotionaalisuuden on todettu olevan yhteydessä muun muassa vanhemman syyllistämiseen, rakkauden epäämiseen ja tunteiden mitätöimiseen (van der Bruggen ym., 2010; Walling ym., 2007).

Lapsen vaikean temperamentin yhteydestä vanhemman behavioraaliseen kontrolliin ei ole juurikaan aiempia tutkimustuloksia. Tämä tutkimus tuokin uutta tietoa näiden muuttujien välisistä yhteyksistä. Korrelaatiotarkasteluissa havaittiin lapsen tunnereaktioiden intensiivisyyden kytkeytyvän vanhemman korkeampaan behavioraaliseen kontrolliin, mikä toteutui edelleen huomioitaessa myös muiden tekijöiden vaikutukset. Lapsen tunnereaktioiden intensiivisyys näyttääkin siis yhdistyvän vanhemman runsaampaan psykologisen ja behavioraalisen kontrollin käyttöön. On mahdollista, että vanhempi kokee tunteitaan voimakkaasti ilmaisevan lapsen tarvitsevan erityistä tukea tunnereaktioiden säätelyssä, ja sen vuoksi vanhempi käyttää enemmän niin lapsen tunteisiin eli hänen sisäiseen maailmaansa kuin myös tunteiden ilmaisuunkin eli ulkoiseen käyttäytymiseen kohdistuvaa kontrollia. Lisäksi näyttää siltä, että äideille on tyypillisempää turvautua lapsen sisäisen, psykologisen maailman kontrollointiin, kun taas isät pyrkivät suuremmin säätelemään lapsen ulkoista käyttäytymistä selkeitä rajoja asettamalla.

Kaiken kaikkiaan tässä tutkimuksessa lapsen vaikean temperamentin todettiin olevan yhteydessä vanhemmuuden eri ulottuvuuksiin (vrt. Belsky & Jaffee, 2006; Putnam ym., 2002). Tulokset viittaavat siihen, että lapsen vaikea temperamentti altistaa aikuislähtöisille vanhemmuustyyleille (Coplan ym., 2009; Porter ym., 2005; Sheffield Morris ym., 2002) ja on erityinen haaste vanhemmuudelle (Thomas & Chess, 1977). Tuloksista voidaan lisäksi päätellä, että lapsen vaikea temperamentti vaarantaa lapsen suotuisan kehityksen: tässä tutkimuksessa lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet liittyivät aikuislähtöisten vanhemmuustyilien käyttöön, minkä puolestaan on havaittu vaikuttavan kielteisesti lapsen kehitykseen (ks. esim. Aunola & Nurmi, 2004; Barber, 1996; Barber ym., 1994; Bean ym., 2003; Hart ym., 2003; Maccoby & Martin, 1983).

Toisena tutkimusongelmana oli selvittää lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden yhteyttä vanhemman masentuneisuuteen ja itsetuntoon. Oletus lapsen vaikean temperamentin yhteydestä vanhemman masentuneisuuteen sai tukea tässä tutkimuksessa (H2). Äitien kohdalla lapsen negatiivinen emotionaalisuus, tunnereaktioiden intensiivisyys ja aktiivisuus liittyivät äidin korkeampaan masentuneisuuteen, kun taas isillä lapsen negatiivinen emotionaalisuus ja estyneisyys kytkeytyivät isän korkeampaan masentuneisuuteen. Tulokset ovat johdonmukaisia aikaisempien tutkimusten kanssa, joissa lapsen vaikean temperamentin on havaittu liittyvän vanhemman kohonneisiin stressitasoihin erityisesti masentuneilla vanhemmilla (Gelfand ym., 1992; Mäntymaa ym., 2006; Webster-Stratton & Hammond, 1988). Tutkimusta lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman itsetunnon yhteydestä ei ole aiemmin tehty, joten tämä tutkimus tarjoaa uutta tietoa tästä yhteydestä. Äitien kohdalla kaikki lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavat piirteet ja isillä lapsen negatiivinen emotionaalisuus liittyivät vanhemman matalaan itsetuntoon. Tulokset vahvistavat ajatusta siitä, että asettaessaan vanhemmalle erityisiä vaatimuksia lapsen temperamenttipiirteistä etenkin negatiivinen emotionaalisuus kuluttaa vanhemman voimavaroja ja lisää hänen kokemaansa stressiä (Belsky, 1984; Thomas & Chess, 1977). Saattaa olla, että lapsen kielteinen mieliala tarttuu helposti vanhempaan ja vaikuttaa sen takia vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin kielteisesti. Koska vanhempi ei välttämättä saa mielialaltaan negatiiviselta lapselta juurikaan myönteistä palautetta, on myös mahdollista, että hän kokee itsensä epäonnistuneeksi vanhempaan, mikä taas saattaa selittää vanhemman alentunutta itsetuntoa ja masennusoireita. Toisaalta on myös mahdollista, että yhteyden taustalla vaikuttaa lapsen ja vanhemman yhteinen geeniperimä (ks. esim. Belsky &

Jaffee, 2006; Bouchard & Loehlin, 2001; Scarr, 1992): negatiivisesti emotionaalisen lapsen vanhempi voi itse olla mielialaltaan kielteinen ja tämän vuoksi alttiimpi psyykkiselle pahoinvoinnille.

Kolmantena tutkimusongelmana selvitettiin vanhemman masentuneisuuden ja itsetunnon sekä vanhemmuustyylien välisiä yhteyksiä. Oletukset vanhemman masentuneisuuden yhteydestä vanhemman vähäiseen lämpimyyteen (H3a) sekä korkean itsetunnon yhteydestä runsaampaan lämpimyyden osoittamiseen (H3b) saivat tukea tässä tutkimuksessa sekä äitien että isien kohdalla. Tulokset ovat johdonmukaisia aiempien tutkimustulosten kanssa, joissa toisaalta masennusoireiden on todettu olevan yhteydessä alentuneeseen vastaanottavaisuuteen (Gondoli & Silverberg, 1997; ks. myös Lovejoy ym., 2000) ja toisaalta hyvän itsetunnon runsaampaan lämpimyyden osoittamiseen (Aunola ym., 1999; MacPhee ym., 1996).

Vanhemman kontrolloivuuteen psyykkisen hyvinvoinnin ei puolestaan havaittu yhdistyvän yhtä selkeästi kuin lämpimyyteen. Olettaessa huomioon kaikkien tutkittujen muuttujien vaikutukset vain äidin matala itsetunto liittyi äidin alentuneeseen behavioraalisen kontrollin käyttöön. Tämä tulos kertoo mahdollisesti siitä, että itsetuntonsa matalaksi arvioiva äiti on epävarma omista kyvyistään, minkä takia hän ei uskalla asettaa lapselle rajoja eikä kykene käyttämään laatimiaan sääntöjä johdonmukaisesti. Muita yhteyksiä vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja kontrolloivuuden välillä ei todettu, kun muiden muuttujien vaikutukset oli otettu huomioon. Voikin olla, että vanhemman psyykkinen pahoinvointi vaikuttaa eritoten lämpimyyden osoittamiseen, sillä lämpimyyden vaatii todennäköisesti kontrollointia enemmän vanhemman omaa myönteisyyttä ja lapsen seurasta nauttimista. Masennusoireista ja matalasta itsetunnosta kärsivällä vanhemmalla juuri tämä kuitenkin tuottaa haasteita (Goodman ym., 1994; Hall ym., 2008; Hammen ym., 1990; Webster-Stratton & Hammond, 1988).

4.2. Vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin merkitys lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välistä yhteyttä muuntavana ja välittävänä tekijänä

Neljäntenä tutkimusongelmana oli selvittää vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin muuntavia ja välittäviä vaikutuksia lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välillä. Aiempien

tutkimusten (Mertesacker ym., 2004; Pauli-Pott ym., 2000) rajoituksiksi voidaan nähdä se, ettei vanhemman itsetunnon muuntavaa vaikutusta tai vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin mahdollista välittävää vaikutusta ole huomioitu. Lisäksi lapsen vaikean temperamentin osalta tarkastelut ovat kohdistuneet ainoastaan lapsen negatiiviseen emotionaalisuuteen. Tämä tutkimus tarjoaakin aiempaa laajemman ja tarkemman näkökulman vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin moderoivista ja medioivista vaikutuksista, kun tarkastellaan useiden lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden yhteyksiä vanhemmuustyyliin.

Tutkimuksessa isän itsetunnon huomattiin muuntavan lapsen vaikean temperamentin yhteyttä isän lämpimyteen. Yllättäen vain isän itsetunnon ollessa korkea lapsen negatiivinen emotionaalisuus ja tunnereaktioiden intensiivisyys olivat yhteydessä isän lämpimyteen: mitä kielteisemmäksi ja voimakkaammaksi itsetuntonsa korkeaksi raportoiva isä koki lapsen mielialan tai tunnereaktiot, sitä vähemmän hän osoitti lämpimyyttä. Jos isän itsetunto oli matala, lapsen vaikea temperamentti ei ollut yhteydessä isän lämpimyteen. Yksi selitys tälle tulokselle voi olla se, että etenkin itsetuntonsa korkeaksi arvioiva isä kokee lapsen kielteiset ja voimakkaat tunneilmaukset epämiellyttäväiksi ja ristiriitaisiksi suhteessa omaan tunnetilaansa, jolloin isänkin mieliala laskee ja lämmin vuorovaikutus lapsen kanssa vähenee. Toinen mahdollinen selitys voi olla se, että korkea itsetunto heijastelee jonkinlaista itseriittoisuutta, mikä voi ilmetä isän kyvyttömyytenä vastata temperamentiltaan vaikean lapsen tarpeisiin. Se, että lapsen vaikea temperamentti ei ollut yhteydessä isän lämpimyteen isän itsetunnon ollessa matala, voi puolestaan selittyä sillä, että isän itsetunnon ollessa alhainen isän käyttämään vanhemmuustyyliin vaikuttavat lapsen vaikean temperamentin sijaan esimerkiksi vanhemman omat ominaisuudet, kuten juuri isän psyykinen pahoinvointi.

Äidin itsetunnon ja toisaalta isän masentuneisuuden havaittiin muuntavan lapsen vaikean temperamentin yhteyttä vanhemman psykologiseen kontrolliin: mitä kielteisemmäksi äiti koki lapsen mielialan ja mitä aktiivisemmäksi isä näki lapsensa, sitä vähemmän vanhempi käytti psykologista kontrollia, mutta vain psyykkisen hyvinvoinnin ollessa matala. Vanhemman voidessa psyykkisesti hyvin muuntava vaikutus oli päinvastainen: tällöin lapsen vaikea temperamentti yhdistyi vanhemman korkeampaan psykologiseen kontrolliin. Yksi selitys tulokselle voi olla se, että hyvinvointinsa matalaksi arvioivalla vanhemmalla ei ole voimia temperamentiltaan vaikean lapsen kontrolloimiseen, kun taas hyvinvoiva vanhempi pyrkii aktiivisesti lisäämään kontrollirytyksiään haastavan lapsen kanssa. Tuloksen myönteiseksi

puoleksi voidaan nähdä se, että lapselle haitalliseksi todetun (ks. esim. Aunola & Nurmi, 2004; Barber & Harmon, 2002; Barber ym., 1994) psykologisen kontrollin vähentyminen saattaa turvata lapsen kehitystä. Ei pidä kuitenkaan ajatella, että vanhemman masentuneisuus tai matala itsetunto sinänsä johtaisi lapsilähtöiseen vanhemmuuteen, sillä niin tässä kuin aiemmissakin tutkimuksissa (Gondoli & Silverberg, 1997; Lagacé-Séguin & d'Entremont, 2006) psyykkisen pahoinvoinnin on todettu olevan suoraan yhteydessä aikuislähtöiseen vanhemmuuteen.

Isän masentuneisuuden todettiin muuntavan yhteyttä lapsen estyneisyyden ja aktiivisuuden sekä isän behavioraalisen kontrollin välillä, mutta yhteyden luonne oli erilainen riippuen lapsen temperamenttipiirteestä. Isän masentuneisuuden ollessa korkea isä käytti sitä enemmän behavioraalista kontrollia, mitä estyneempi lapsi oli, mutta toisaalta vähensi behavioraalisen kontrollin käyttöä lapsen ollessa kovin aktiivinen. Isän raportoidessa vähän masennusoireita muuntava vaikutus oli päinvastainen. Voi olla, että isä kokee lapsen estyneisyyden ja aktiivisuuden toisilleen vastakkaisina käyttäytymistyyleinä, minkä takia isä kontrolloi eri tavalla estyneen ja aktiivisen lapsen käyttäytymistä. Kuitenkin masentuneet isät näyttävät turvautuvan behavioraaliseen kontrollointiin lapsen tarpeiden vastaisesti, sillä on todennäköistä, että juuri aktiivinen lapsi hyötyisi estynyttä lasta enemmän käyttäytymisen säätelystä. Myös isän itsetunnon huomattiin muuntavan lapsen vaikean temperamentin ja isän behavioraalisen kontrollin välistä yhteyttä: vain isän itsetunnon ollessa matala isän havaittiin käyttävän sitä vähemmän behavioraalista kontrollia, mitä korkeammaksi hän arvioi lapsen negatiivisen mielialan, tunnereaktioiden intensiivisyyden ja aktiivisuuden. Kuten edellä, myös tämän tuloksen kohdalla lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman matalan hyvinvoinnin yhdistelmä näyttää vaarantavan lapsen suotuista kehitystä tukevien vanhemmuustyylien käyttöä.

Mediaattorivaikutuksia tarkasteltaessa ainoastaan äideillä psyykinen hyvinvointi välitti lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylin välistä yhteyttä: mitä aktiivisempi lapsi oli, sitä enemmän äidillä oli masennusoireita ja sitä matalampi oli hänen itsetuntonsa, mitkä puolestaan yhdistyivät äidin vähäisempään huolehtivuuteen ja hellyyteen. Tätä tulosta voi selittää esimerkiksi se, että lapsen aktiivinen, rajoja alinomaa ylittävä ja vilkas temperamentti kuluttaa huomattavasti äidin voimavaroja, sillä se vaatii äidiltä jatkuvaa valvontaa, valppautta ja lapsen kärsivällistä ohjausta. Näin ollen, samalla kun äidin voimavarat ehtyvät, hänellä on myös yhä vähemmän voimia lämpimän tunneilmapiirin luomiseen. Vaikka aiempaa tutkimusta vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin välittävästä vaikutuksesta ei ole, tulokset vahvistavat edellisten

tutkimusten löydöksiä yhtäältä siitä, että lapsen vaikean temperamentti liittyy vanhemman alentuneeseen hyvinvointiin (Gelfand ym., 1992; Mäntymaa ym., 2006; Webster-Stratton & Hammond, 1988), ja toisaalta siitä, että vanhemman pahoinvointi kytkeytyy edelleen aikuislähtöiseen vanhemmuuteen (Gondoli & Silverberg, 1997; Lagacé-Séguin & d'Entremont, 2006).

Kokonaisuudessaan moderaattori- ja mediaattorianalyysien tulokset tukevat ajatusta siitä, että lapsen vaikea temperamentti ja vanhemmuustyylit ovat erityisen alttiita huonolle yhteensopivuudelle (poorness of fit; Thomas & Chess, 1977), mikä näkyy useimmiten silloin, kun vanhemmuuden tärkein voimavara eli vanhemman psyykkinen hyvinvointi on puutteellinen (Belsky, 1984). Jotta lapsen ihanteellinen kehitys kuitenkin mahdollistuisi, olisi ensiarvoisen tärkeää, että lapsen vaikean temperamentin ja vanhemman toiminnan sekä vaatimusten välillä vallitsisi yhteensopivuus.

4.3. Tutkimuksen arviointia ja sen sovellettavuus käytäntöön

Tämä tutkimus laajentaa ja tarkentaa aikaisempia tutkimustuloksia lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuuden yhteyksistä ja korostaa erityisesti vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin merkitystä tätä yhteyttä muuntavana ja välittävänä tekijänä. Tutkimuksen suurin vahvuus onkin sen monipuolisuus: tarkasteluissa keskityttiin kouluikäisen lapsen neljään eri vaikeaa temperamenttia kuvaavaan piirteeseen, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ulottuvuuksista niin masentuneisuuteen kuin itsetuntoon ja äitien ohella myös isiin. Varsinkin isien kohdalla lisätutkimukselle oli selvä tarve. Koska muuttujien välisiä yhteyksiä löydettiin suurin piirtein yhtä paljon sekä äideillä että isillä, isän roolin temperamentiltaan vaikean lapsen vanhempana voidaan päätellä olevan yhtä tärkeä, joskin erilainen kuin äidin (ks. myös Aunola, 2005; Aunola ym., 1999; Metsäpelto & Pulkkinen, 2004; van der Bruggen ym., 2010).

Vanhemman itsetunto osoittautui jopa masentuneisuutta merkittävämmäksi tekijäksi lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyyliden välillä: itsetunnon havaittiin muuntavan masentuneisuutta useammin lapsen temperamentin ja vanhemmuustyyliden yhteyttä ja myös erottelevan masentuneisuutta selvemmin sitä, kuinka lapsilähtöisesti vanhempi toimi

vuorovaikutuksessaan lapsen kanssa. Masentuneisuuden ohella vanhemman itsetunnon sisällyttäminen mukaan tarkasteluihin tuo näin ollen kattavamman kuvan vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin merkityksestä. Samoin vanhempiin lapsiin keskittyminen ja useiden vaikeaa temperamenttia kuvaavien piirteiden huomiointi samassa tutkimuksessa lisää tulosten yleistettävyyttä. Aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa lapsen negatiivista emotionaalisuutta on pidetty keskeisimpänä vaikean temperamentin määrittäjänä (Prior, 1992), mutta tämän tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että lisäksi lapsen tunnereaktioiden intensiivisyys ja aktiivisuus ovat vaikean temperamentin olennaisia osatekijöitä.

Tuloksia tarkasteltaessa on syytä huomioida myös tutkimuksen rajoitukset. Ensinnäkin käytetty poikkileikkausasetelma ei anna mahdollisuutta kausaalipäätelmien tekoon; tulokset kertovat vain ilmiöiden välisistä yhteyksistä. Tämän vuoksi tutkimuksen keskeisin tulos vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin ja lapsen vaikean temperamentin yhteydestä vanhemmuustyyliin voidaan tulkita myös käänteisesti: esimerkiksi vanhemman vähäinen lämpimyyttä tai alhainen hyvinvointi voi johtaa lapsen korkeampaan negatiiviseen emotionaalisuuteen. Jatkossa syy-seuraussuhteita tulisikin selvittää tarkemmin pitkittäistutkimusten avulla. Toisaalta tuloksiin voi vaikuttaa myös vanhemman ja lapsen yhteinen geeniperimä (ks. esim. Belsky & Jaffee, 2006; Bouchard & Loehlin, 2001; Scarr, 1992), sillä on mahdollista, että esimerkiksi lämpimyyttä vähän osoittavat ja psyykkisesti pahoinvoivat vanhemmat ovat itse temperamentiltaan negatiivisesti emotionaalisia.

Tutkimuksen rajoituksia pohdittaessa on toiseksi huomioitava myös se, että niin lapsen vaikean temperamentin, vanhemman psyykkisen hyvinvoinnin kuin vanhemmuustyylienkin mittaamiseen käytettiin samaa arviointilähdettä, mikä edesauttaa tilastollisesti merkitsevien yhteyksien syntyä. Itsearviointeihin perustuvissa tutkimuksissa on myös mahdollista, että vanhemmat vastaavat sosiaalisesti suotavalla tavalla tai eivät pysty arvioimaan itseään ja lastaan totuudenmukaisesti. Voikin olla, että esimerkiksi psyykkisesti pahoinvoiva vanhempi arvioi lapsen temperamenttia todellista kielteisemmin. Toisaalta tässä tutkimuksessa äitien ja isien temperamenttiarviot korreloivat suhteellisen voimakkaasti keskenään, mikä aiempien tutkimusten (ks. esim. Gelfand ym., 1992; Pauli-Pott ym., 2000) tapaan tukee ajatusta siitä, että psyykinen pahoinvointi ei vääristä vanhemman arvioita lapsen temperamentista. Lisäksi on sisällöllisesti mielekäästä tarkastella vanhemman omaa kokemusta lapsen temperamentista (ks. esim. Bates, 1983; Goldsmith ym., 1987; Rothbart & Bates, 2006; Thomas & Chess, 1977).

Jatkotutkimuksissa olisi kuitenkin hyvä käyttää monia eri arviointilähteitä, sillä se lisäisi tulosten pätevyyttä (Buss & Plomin, 1984; Goldsmith & Campos, 1982; Sheffield Morris ym., 2002).

Kolmantena tutkimuksen heikkoutena voidaan pitää sitä, että tässä aineistossa vanhemmat raportoivat psyykkisen hyvinvointinsa kokonaisuudessaan korkeaksi, joten otos edustaa pääosin suhteellisen hyvinvoivaa väestöä. Jatkotutkimuksissa olisikin hyödyllistä tutkia lapsen vaikean temperamentin yhteyttä vanhemmuustyyliin kliinisessä otoksessa, jossa vanhempien psyykkinen hyvinvointi on selvästi heikentynyt. Neljäntenä tutkimuksen rajoituksena on huomioitava se, että vanhemman psykologisen kontrollin mittarissa painottui syyllistämisen ulottuvuus, joten tulokset psykologisen kontrollin ja muiden muuttujien välisistä yhteyksistä eivät välttämättä olisi samat, jos mittariin olisi sisältynyt myös muita osatekijöitä, kuten rakkauden epäämistä tai tunteiden mitätöintiä. Lopuksi on syytä muistaa, että tutkimuksen otos edustaa keskivertoa suomalaisväestöä, joten tulosten yleistäminen suomalaisen kulttuurin ulkopuolelle ei välttämättä ole mahdollista. Onkin todettu, että niin vaikean temperamentin kuin vanhemmuustyylienkin merkitykset vaihtelevat kontekstista toiseen (ks. esim. Darling & Steinberg, 1993; Keltikangas-Järvinen, 2004; Porter ym., 2005; Thomas & Chess, 1977), joten tutkimustuloksille tulisi saada vahvistusta myös muissa kulttuureissa.

Tulevaisuudessa olisi lisäksi syytä selvittää lapsen vaikeaa temperamenttia kuvaavien yksittäisten piirteiden yhteisvaikutuksia, jolloin saataisiin selville, miten lapsen temperamenttiprofiili kokonaisuudessaan vaikuttaa vanhemman vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Edelleen jatkotutkimuksissa olisi tärkeää tutkia lapsen vaikean temperamentin ja vanhemmuustyylien välisiin yhteyksiin vaikuttavia mahdollisia taustatekijöitä, kuten lapsen sukupuolta, vanhemman persoonallisuuspiirteitä, vanhemman saamaa sosiaalista tukea tai perheen taloudellista asemaa (Belsky & Jaffee, 2006; Putnam ym., 2002).

Huolimatta tutkimuksen rajoituksista, tämä tutkimus antaa arvokasta tietoa siitä, miten lapsen vaikea temperamentti on yhteydessä yhtäältä vanhemman psyykkiseen hyvinvointiin ja toisaalta vanhemman käyttämiin kasvatukseen. Jatkossa olisi hyvä kehittää erilaisia interventioita sekä tutkia sitä, millaiset toimet tukevat vanhemmuutta tehokkaimmin etenkin silloin, kun lapsen temperamentti koetaan haastavana. Esimerkiksi lisäämällä vanhemman tietoisuutta lapsen temperamentista vanhempaa voidaan auttaa ymmärtämään paremmin lapselle ominaista käyttäytymistä ja näin edistää yhteensopivuutta lapsen piirteiden ja vanhemman toiminnan sekä vaatimusten välillä (Sheeber & Johnson, 1994; Thomas & Chess, 1977). Tämä

tutkimus osoittaa edelleen, kuinka tärkeää on tunnistaa vanhemman psyykkinen pahoinvointi ja kohdistaa mahdolliset tukitoimet juuri psyykkisen hyvinvoinnin kohentamiseen. Varhaislapsuudessa esimerkiksi matalan kynnyksen äitiys- ja perheneuvolat voisivat olla otollisia paikkoja vanhemmuuden ongelmien kartoittamiseen ja erilaisten interventioiden soveltamiseen. Koska lapsen vaikea temperamentti kuitenkin tuottaa haasteita myös kouluikäisten vanhemmille, oppilashuoltoryhmien ammattilaisten tietoisuutta ja kykyä tunnistaa lapsen synnynnäisen käyttäytymistyylin merkityksiä tulisi kehittää. Esimerkiksi koulupsykologit voisivat entistä tehokkaammin paneutua lapsen ja hänen perheensä kokonaistilanteeseen sekä tarpeen vaatiessa ohjata heidät perheneuvolaan, jossa lapsen temperamentin vaikutusta koko perhesysteemiin pystyttäisiin selvittämään tarkemmin.

LÄHTEET

- Alatupa, S. & Keltikangas-Järvinen, L. (2005). Lapsen temperamentin arviointilomake. Helsingin yliopisto.
- Aunola, K. (2005). Kasvatus ja vanhemmuus: tutkimuksen traditiot ja haasteet. *Psykologia*, 40(4), 356–369.
- Aunola, K. (2010). Lapsen temperamenttipiirteiden faktorianalyysi. Julkaisematon raakadata. Jyväskylän yliopisto.
- Aunola, K. & Nurmi, J.-E. (2004). Maternal Affection Moderates the Impact of Psychological Control on a Child's Mathematical Performance. *Developmental Psychology*, 40(6), 965–978.
- Aunola, K., Nurmi, J.-E., Onatsu-Arviolommi, T., & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40(4), 307–317.
- Aunola, K., Viljaranta, J., & Nurmi, J.-E. (2006). Vanhemmat, opettajat ja lapsen oppiminen - tutkimus (VALO). Jyväskylän yliopisto.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296–3319.
- Barber, B. K. (2002). Reintroducing parental psychological control. Teoksessa B. K. Barber (toim.), *Intrusive parenting. How psychological control affects children and adolescents* (s. 3–13). Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, B. K. & Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. Teoksessa B. K. Barber (toim.), *Intrusive parenting. How psychological control affects children and adolescents* (s. 15–52). Washington, DC: American Psychological Association.
- Barber, B. K., Olsen, J. A., & Shagle, S. (1994). Associations between parental psychological control and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, 65, 1120–1136.
- Bates, J. E. (1983). Issues in the assessment of difficult temperament: a reply to Thomas, Chess, and Korn. *Merrill-Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology*, 29(1), 89–97.

- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4(1), 1–103.
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa W. Damon (toim.), *Child development today and tomorrow* (s. 349–378). San Fransisco, CA: Jossey-Bass.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C., & Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 18(5), 523–541.
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelsohn, M., Mock, L., & Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry*, 4, 561–571.
- Bell, R. Q. (1968). A reinterpretation of the direction of effects in studies of socialization. *Psychological Review*, 75(2), 81–95.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83–96.
- Belsky, J. & Jaffee, S. R. (2006). The multiple determinants of parenting. Teoksessa D. Cicchetti & D. J. Cohen (toim.), *Developmental psychopathology. Vol. 3. Risk, disorder, and adaptation* (2. painos) (s. 38–85). Hoboken, NJ: Wiley.
- Bouchard, T. J. Jr. & Loehlin, J. C. (2001). Genes, evolution, and personality. *Behavior Genetics*, 31(3), 243–273.
- Buss, A. H. & Plomin, R. (1975). *A temperament theory of personality development*. Oxford: Wiley.
- Buss, A. H. & Plomin, R. (1984). *Temperament: Early developing personality traits*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Carey, W. B. (1997). Obsessive difficult temperament. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36(6), 722.
- Coplan, R. J., Reichel, M., & Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions. *Personality and Individual Differences*, 46(2), 241–246.
- Daniels, D., Plomin, R., & Greenhalgh, J. (1984). Correlates of difficult temperament in infancy. *Child Development*, 55(4), 1184–1194.

- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin, 113*(3), 487–496.
- Downey, G. & Coyne, J. C. (1990). Children of depressed parents: An integrative review. *Psychological Bulletin, 108*(1), 50–76.
- Garcia Coll, C., Kagan, J., & Reznick, J. S. (1984). Behavioral inhibition in young children. *Child Development, 55*(3), 1005–1019.
- Gelfand, D. M., Teti, D. M., & Fox, C. R. (1992). Sources of parenting stress for depressed and nondepressed mothers of infants. *Journal of Clinical Child Psychology, 21*(3), 262–272.
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A., & McCall R. B. (1987). Roundtable: What is temperament? Four approaches. *Child Development, 58*(2), 505–529.
- Goldsmith, H. H. & Campos, J. J. (1982). Toward a theory of infant temperament. Teoksessa R. N. Emde & R. J. Harmon (toim.), *The development of attachment and affiliative systems* (s. 161–193). New York: Plenum.
- Gondoli, D. M. & Silverberg, S. B. (1997). Maternal emotional distress and diminished responsiveness: The mediating role of parenting efficacy and parental perspective taking. *Developmental Psychology, 33*(5), 861–868.
- Goodman, S. H., Adamson, L. B., Riniti, J., & Cole, S. (1994). Mothers' expressed attitudes: Associations with maternal depression and children's self-esteem and psychopathology. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 33*(9), 1265–1274.
- Hall, L. A., Rayens, M. K., & Peden, A. R. (2008). Maternal factors associated with child behavior. *Journal of Nursing Scholarship, 40*(2), 124–130.
- Hammen, C., Burge, D., & Stansbury, K. (1990). Relationship of mother and child variables to child outcomes in a high-risk sample: A causal modeling analysis. *Developmental Psychology, 26*(1), 24–30.
- Hart, C. H., Newell, L. D., & Olsen, S. F. (2003). Parenting skills and social-communicative competence in childhood. Teoksessa J. O. Greene & B. R. Burlinson (toim.), *Handbook of communication and social interaction skills* (s. 753–797). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Heinonen, K., Räikkönen, K., Keski-Vaara, P., & Keltikangas-Järvinen, L. (2002). Difficult temperament predicts self-esteem in adolescence. *European Journal of Personality, 16*(6), 439–455.

- Isometsä, E. (2007). Masennushäiriöt. Teoksessa J. Lönnqvist ym. (toim.), *Psykiatria* (5. painos) (s. 157–195). Jyväskylä: Gummerus.
- Kagan, J., Snidman, N., Arcus, D., & Reznick, J. S. (1998). *Galen's prophecy: Temperament in human nature*. New York: Basic Books.
- Katainen, S., Räikkönen, K., & Keltikangas-Järvinen, L. (1997). Childhood temperament and mother's child-rearing attitudes: Stability and interaction in a three-year follow-up study. *European Journal of Personality*, *11*(4), 249–265.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004). *Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys*. Helsinki: WSOY.
- Lagacé-Séguin, D. G. & d'Entremont, M.-R. L. (2006). Less than optimal parenting strategies predict maternal low-level depression beyond that of child transgressions. *Early Child Development and Care*, *176*(3–4), 343–355.
- Leinonen, J. A., Solantaus, T. S., & Punamäki, R.-L. (2003). Parental mental health and children's adjustment: The quality of marital interaction and parenting as mediating factors. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *44*(2), 227–241.
- Lovejoy, M. C., Graczyk P. A., O'Hare, E., & Neuman, G. (2000). Maternal depression and parenting behavior: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, *20*(5), 561–592.
- Luoma, I., Kaukonen, P., Mäntymaa, M., Puura, K., Tamminen, T., & Salmelin, R. (2004). A longitudinal study of maternal depressive symptoms, negative expectations and perceptions of child problems. *Child Psychiatry and Human Development*, *35*(1), 37–53.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent child interaction. Teoksessa P. H. Mussen & E. M. Hetherington (toim.), *Handbook of child psychology. Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4. painos) (s. 1–101). New York: Wiley.
- MacPhee, D., Fritz, J., & Miller-Heyl, J. (1996). Ethnic variations in personal social networks and parenting. *Child Development*, *67*(6), 3278–3295.
- Martin, R. P. & Bridger, R. (1999). *The temperament assessment battery for children – revised manual*. Clinical Psychology Publishers, Brandon, VT.
- Mertesacker, B., Bade, U., Haverkock, A., & Pauli-Pott, U. (2004). Predicting maternal reactivity/sensitivity: The role of infant emotionality, maternal depressiveness/anxiety, and social support. *Infant Mental Health Journal*, *25*(1), 47–61.

- Metsäpelto, R.-L. & Pulkkinen, L. (2004). Vanhempien kasvatustyyli ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia*, 39(3), 212–221.
- Mäntymaa, M., Puura, K., Luoma, I., Salmelin, R. K., & Tamminen, T. (2006). Mother's early perception of her infant's difficult temperament, parenting stress and early mother-infant interaction. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60(5), 379–386.
- Onatsu-Arviolommi, T., Nurmi, J.-E., & Aunola, K. (1998). Mothers' and fathers' well-being, parenting styles, and their children's cognitive and behavioural strategies at primary school. *European Journal of Psychology of Education*, 13(4), 543–556.
- Pauli-Pott, U., Mertesacker, B., Bade, U., Bauer, C., & Beckmann, D. (2000). Contexts of relations of infant negative emotionality to caregiver's reactivity/sensitivity. *Infant Behavior & Development*, 23(1), 23–29.
- Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J. M., Hermanns, J. M. A., Peetsma, T. T. D., & van den Wittenboer, G. L. H. (2008). Parenting style as a mediator between children's negative emotionality and problematic behavior in early childhood. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 169(3), 209–226.
- Plunkett, S. W., Henry, C. S., Robinson, L. C., Behnke, A., & Falcon, P. C. III. (2007). Adolescent perceptions of parental behaviors, adolescent self-esteem, and adolescent depressed mood. *Journal of Child and Family Studies*, 16(6), 760–772.
- Porter, C. L., Hart, C. H., Yang, C., Robinson, C. C., Olsen, S. F., Zeng, Q., Olsen, J. A., & Jin, S. (2005). A comparative study of child temperament and parenting in Beijing, China and the western United States. *International Journal of Behavioral Development*, 29(6), 541–551.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879–891.
- Presley, R., & Martin, R. P. (1994). Toward a structure of preschool temperament: Factor structure of the Temperament Assessment Battery for Children. *Journal of Personality*, 62(3), 415–558.
- Prior, M. (1992). Childhood temperament. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33(1), 249–279.
- Pulkkinen, L. (1994). Millaista lastenkasvatusta nykytutkimus suosittelee? Teoksessa J. Virkki (toim.), *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin* (s. 26–45). Porvoo: WSOY.

- Putnam, S. P., Sanson, A. V., & Rothbart, M. K. (2002). Child temperament and parenting. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Handbook of parenting. Vol. 1. Children and parenting* (2.painos) (s. 255–277). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Roberts, G. C., Block, J. H., & Block, J. (1984). Continuity and change in parents' child-rearing practices. *Child Development*, *55*(2), 586–597.
- Rothbart, M. K. (1982). The concept of difficult temperament: A critical analysis of Thomas, Chess, and Korn. *Merrill-Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology*, *28*(1), 35–40.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: Origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *78*(1), 122–135.
- Rothbart, M. K. & Bates, J. E. (2006). Temperament. Teoksessa N. Eisenberg, W. Damon, & R. M. Lerner (toim.), *Handbook of Child Psychology. Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6.painos) (s. 99–166). New York: Wiley.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American Sociological Review*, *60*(1), 141–156.
- Rubin, K. H., Nelson, L. J., Hastings, P., & Asendorpf, J. (1999). The transaction between parents' perceptions of their children's shyness and their parenting styles. *International Journal of Behavioral Development*, *23*(4), 937–958.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *57*(6), 1069–1081.
- Scarr, S. (1992). Developmental theories for the 1990s: Development and individual differences. *Child Development*, *63*, 1–19.
- Sheeber, L. B. & Johnson, J. H. (1994). Evaluation of a temperament-focused, parent-training program. *Journal of Clinical Child Psychology*, *23*(3), 249–259.
- Sheffield Morris, A., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenoli, S., Silk, J. S., & Essex, M. J. (2002). Measuring children's perceptions of psychological control: Developmental and conceptual considerations. Teoksessa B. K. Barber (toim.), *Intrusive parenting. How psychological control affects children and adolescents* (s. 125–159). Washington, DC: American Psychological Association.

- Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T., & Steinberg, L. (2003). Psychological control and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs? *Journal of Research on Adolescence, 13*(1), 113–128.
- Thomas, A. & Chess, S. (1977). *Temperament and Development*. New York: Brunner/Mazel.
- Thomas, A., Chess, S., & Korn, S. J. (1982). The reality of difficult temperament. *Merrill-Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology, 28*(1), 1–20.
- Van der Bruggen, C. O., Stams, G. J. J. M., Bogels, S. M., & Paulussen-Hoogeboom, M. C. (2010). Parenting behaviour as a mediator between young children's negative emotionality and their anxiety/depression. *Infant and Child Development, 19*(4), 354–365.
- Vitaro, F., Barker, E. D., Boivin, M., Brendgen, M., & Tremblay, R. E. (2006). Do early difficult temperament and harsh parenting differentially predict reactive and proactive aggression? *Journal of Abnormal Child Psychology, 34*(5), 685–695.
- Walling, B. R., Mills, R. S. L., & Freeman, W. S. (2007). Parenting cognitions associated with the use of psychological control. *Journal of Child and Family Studies, 16*(5), 642–659.
- Webster-Stratton, C. & Hammond, M. (1988). Maternal depression and its relationship to life stress, perceptions of child behavior problems, parenting behaviors, and child conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology, 16*(3), 299–315.
- Windle, M. (1991). The difficult temperament in adolescence: Associations with substance use, family support, and problem behaviors. *Journal of Clinical Psychology, 47*(2), 310–315.
- Windle, M. & Lerner, R. M. (1986). Reassessing the dimensions of temperamental individuality across the life span: The revised dimensions of temperament survey (DOTS-R). *Journal of Adolescent Research, 1*(2), 213–230.
- Zhou, Q., Eisenberg, N., Wang, Y., & Reiser, M. (2004). Chinese children's effortful control and dispositional anger/frustration: Relations to parenting styles and children's social functioning. *Developmental Psychology, 40*(3), 352–366.

LIITE 1: Vanhemmuustyyli dimensioiden väliset korrelaatiot

Muuttujat	1	2	3	4	5	6
1. Äidin lämpimyys	-					
2. Äidin psykologinen kontrolli	-.17*	-				
3. Äidin behavioraalinen kontrolli	.28	.43***	-			
4. Isän lämpimyys	.21*	-.12	-.01	-		
5. Isän psykologinen kontrolli	-.11	.17	.15	-.06	-	
6. Isän behavioraalinen kontrolli	-.14	.10	.26**	.05	.26**	-

Huom. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

LIITE 2: Lapsen temperamentti- ja piirteiden väliset korrelaatiot

Muuttujat	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Negatiivinen emotionaalisuus (äiti)	-							
2. Tunnereaktioiden intensiivisyys (äiti)	.34***	-						
3. Estyneisyys (äiti)	.35***	.19*	-					
4. Aktiivisuus (äiti)	.15	.46***	.07	-				
5. Negatiivinen emotionaalisuus (isä)	.36***	.22*	.10	.28**	-			
6. Tunnereaktioiden intensiivisyys (isä)	.20*	.65***	.13	.45***	.32***	-		
7. Estyneisyys (isä)	.22*	.10	.73***	.17	.18	.12	-	
8. Aktiivisuus (isä)	.22*	.39***	.07	.68***	.37***	.52***	.09	-

Huom. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$
suluissa arvioitsija